

Jaarverslag en jaarrekening 2017

Landschap Noord-Holland

Inhoudsopgave

Jaarverslag en jaarrekening 2017 Landschap Noord-Holland	1
1 Inleiding	3
2 Verslag van de Raad van Toezicht	3
3 Directieverslag.....	5
4 Activiteiten	10
4.1 Gebieden	10
4.1.1 Gebieden Wadden & Duinen.....	11
4.1.2 Gebieden Weidevogels	13
4.1.3 Buitenplaatsen & Forten	14
4.2 Team Betrekken bij Groen	15
4.2.1 Vrijwillig natuurbeheer en vrijwilligersbeleid.....	15
4.2.2 Vrijwillige weidevogelbescherming	16
4.3 Natuurlijke Zaken	18
4.3.1 Groenploeg	18
4.3.2 Afdeling Onderzoek & Advies	19
4.4 Communicatie & Marketing.....	21
4.4.1 Maatschappelijke verankering	21
4.4.2 Communicatie en Fondsenwerving	25
5 Organisatie	28
5.1 Sociaal jaarverslag.....	28
5.2 Kwaliteit, Arbo en Milieu 2017	31
6 Verantwoordingsverklaring.....	36
6.1 Inleiding.....	36
6.2 Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren	36
6.3 Effectiviteit en efficiency van bestedingen	37
6.4 Personeel	38
6.5 Omgang met belanghebbenden	38
7 Jaarrekening	39
8 Bijlagen	69
8.1 Samenstelling Raad van Toezicht en relevante nevenfuncties.....	69
8.2 Nevenfuncties en vertegenwoordiging directeur Landschap Noord-Holland	70
8.3 Overzicht eigen terreinen in hectares	71
8.4 Verantwoording NPL Landschapsbeheer Nederland 2017	73
8.5 Begroting 2018.....	74

1 Inleiding

Met dit jaarverslag 2017 doet Stichting Landschap Noord-Holland verslag van de financiële resultaten, positie en perspectieven van Landschap Noord-Holland en beschrijft per afdeling op hoofdlijnen de meest in het oog springende activiteiten en initiatieven. Na de verslagen van de directie en Raad van Toezicht, kunt u achtereenvolgens in hoofdstuk 4 lezen over de bijzondere activiteiten van onze afdelingen Gebieden, Team Betrekken bij Groen, Natuurlijke Zaken (Groenploeg en Onderzoek & Advies) en Communicatie & Marketing. Op onze website geven wij uitgebreider een mooi beeld van de inhoudelijke kant van onze inspanningen in 2017. Ook maken wij een inhoudelijk verslag van de resultaten die zijn geboekt met de activiteiten die betaald zijn met de jaarlijkse bijdrage van de provincie Noord-Holland. Naast de gelden van de provincie zijn wij voor de bekostiging van onze werkzaamheden zeer dankbaar voor de bijdragen van onze Beschermers en van de onmisbare Nationale Postcode Loterij.

2 Verslag van de Raad van Toezicht

Samenstelling

De leden van de Raad van Toezicht vervullen hun toezichtstaak voor drie jaar en zijn voor een volgende periode van (maximaal) 3 jaren herbenoembaar. Nadien zijn de leden herbenoembaar voor een derde termijn mits met algemene stemmen in een vergadering waarin alle overige leden aanwezig zijn. Er is een rooster van aftreden vastgesteld. Jeroen Huisman is toegetreden per 20 december 2017. Graag willen we Rob Meerhof bedanken voor zijn jaren als voorzitter van de Raad van Toezicht.

Taken

De taken van de Raad van Toezicht bestaan uit het goedkeuren van de strategie en de jaarplannen, en bijbehorende (meerjaren)begrotingen, het toezien op en het controleren van de uitvoering daarvan, het adviseren van de directie, het werkgeverschap voor de directeur en externe belangenbehartiging.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht kwam in 2017 viermaal bijeen, één vergadering was met het MT.

Tijdens de vergaderingen van de Raad van Toezicht kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Jaarstukken
- Huisvesting: investering in renovatie pand Heiloo en gezamenlijke benutting met Kennemer Wonen
- Grondaankopen: aankoop ambities 2017 e.v. plus financiering
- Wisseling voorzitter RvT
- Protocol vervanging directeur
- Inhoudelijke sturingsmethodiek
- Medewerkerstevredenheidsonderzoek
- Ter inspiratie: presentatie Amsterdam Wetlands

De Financiële Commissie kwam dit jaar viermaal bijeen. De Commissie besprak de jaarrekening en de (meerjaren)begroting. Met de accountant werd afgestemd over de jaarrekening en de tussentijdse controle.

Het Bestuur en de Directie van It Fryske Gea kwamen 20 september 2017 op bezoek. Dit leidde tot een interessante en inspirerende bijeenkomst met als thema weidevogels.

Intern overleg

Zoals gebruikelijk was de Raad van Toezicht het afgelopen jaar twee keer vertegenwoordigd bij een vergadering van de Ondernemingsraad van Landschap Noord-Holland, het zogenaamde artikel 24 overleg. Daarmee wordt bijgedragen aan het inzicht van de Raad in de cultuur van de organisatie en de inhoud van het overleg tussen OR en bestuurder.

De voorzitter van de Raad besprak regelmatig de voortgang van werkzaamheden met de directeur.

Oordeel van de Raad van Toezicht over de algemene gang van zaken in de stichting

Begin 2018 is een grote interne fraudezaak vastgesteld die speelde in een periode van vijf jaar vanaf het voorjaar van 2013. De Raad van Toezicht heeft geconstateerd dat deze nare zaak adequaat door de directie is opgevolgd. Zie het directieverslag voor verdere informatie.

In 2017 heeft de directie en organisatie stappen gezet in het verder professionaliseren van de organisatie. Landschap Noord-Holland slaagt er steeds beter in op resultaat te sturen en marktgerichter te werken. Er blijft mogelijkheid voor verdere verbetering, maar de organisatie als geheel is robuust en toekomstbestendig.

Vanuit zijn rol heeft de Raad van Toezicht deze ontwikkeling nauw gevolgd en is ingenomen met het resultaat. Landschap Noord-Holland wordt gedragen door een goede ploeg van mensen die het mogelijk maken om met veel ambitie aan de toekomst van het Noord-Hollandse landschap te werken.

De Raad van Toezicht heeft voorliggend jaarverslag en jaarrekening goedgekeurd. Tevens heeft de Raad daarbij decharge verleend aan de directie over het door haar gevoerde bestuur in 2017.

Heerhugowaard, 27 september 2018

Ineke van Hooff, voorzitter

Eric Bouwmeester

Jeroen Huisman

Fedde Koster

3 Directieverslag

Doelstellingen Landschap Noord-Holland

Doelstelling van Landschap Noord-Holland is natuur, landschap, en hiermee samenhangende cultuurhistorie in de provincie Noord-Holland duurzaam te behouden en verder te ontwikkelen. Dit doen wij vanuit de overtuiging dat dit belangrijk is voor het welzijn van mens en natuur. Wij maken Noord-Holland mooier door samen met anderen natuur en landschap te ontwikkelen en te beheren. Landschap Noord-Holland is naast een natuur- ook een mensenorganisatie. Wij geven onder meer invulling aan die 'mensen-kant' van onze organisatie door ruim 9.600 vrijwilligers te ondersteunen in hun werkzaamheden in natuur en landschap, maar ook door onze gebieden optimaal beleefbaar te maken voor recreanten. Stichting Landschap Noord-Holland is een individuele rechtspersoon, gevestigd in Heiloo.

Begin april 2018 hebben wij interne fraude vastgesteld door een, direct daarna op staande voet ontslagen, medewerker. Deze persoon bleek over een periode van vijf jaar, vanaf voorjaar 2013, in totaal voor een bedrag van € 287.000,-- verduisterd te hebben. Op 17 april zijn wij zelf actief naar buiten getreden met dit nieuws naar alle belanghebbenden w.o. partners, financiers en beschermers. Daarnaast is aangifte gedaan van fraude bij de politie. Ook hebben wij een onafhankelijk bureau onderzoek laten doen naar de fraude. BDO *Investigations* heeft dit onderzoek uitgevoerd en vastgesteld dat er geen sprake is van meer gevallen van fraude dan de 42 fictieve facturen die de fraudeur heeft ingediend vanuit een eigen eenmanszaak voor niet uitgevoerde werkzaamheden voor projecten waarvan de fraudeur zelf projectleider was. BDO heeft een aantal aanbevelingen gedaan hoe de kans op fraude in de toekomst te verkleinen. Deze aanbevelingen zijn allemaal overgenomen. Vanzelfsprekend heeft deze fraude effect gehad op de jaarcijfers 2017 en het proces van het opstellen van de jaarstukken. Vandaar dat het jaarverslag en de jaarcijfers pas in het najaar van 2018 vastgesteld konden worden. Voor 2017 betekent deze fraude een last van € 287.000,--. Deze last bestaat uit het verduisterde bedrag welke mede leidt tot de terugbetaling van in totaal € 79.000,-- uit een deel van bijdragen van subsidieverstrekkers aan reeds afgesloten projecten.

In dit directieverslag zetten wij een aantal in het oog springende resultaten die wij op deze zeven ambities hebben gerealiseerd in 2017 op een rij. Het is onze ambitie om in 2018 voor het jaar 2019 een dashboard in te richten waarlangs wij gedurende het jaar de realisatie van onze inhoudelijke doelstellingen scherper kunnen volgen en evalueren. In dit dashboard zullen de jaardoelen uit de diverse meerjarenbeleidsplannen (zoals bijvoorbeeld de Gebiedsplannen) worden opgenomen.

Concrete resultaten in 2017

In ons meerjarenbeleidsplan 2017-2021 en de meerjarenplannen per afdeling hanteren wij de volgende zeven voor onze organisatie vastgestelde ambities:

1. Oppervlakte aan natuur vergroten
2. Groei van de biodiversiteit
3. Kwaliteit van openbaar groen vergroten
4. Landschap klimaatbestendig maken
5. Toekomst geven aan cultuurhistorisch erfgoed
6. Met mensen werken in het groen
7. Ontspanning bieden in natuurlijke omgeving

1. Oppervlakte aan natuur vergroten

De overheid heeft als doel het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in 2027 geheel gerealiseerd te hebben. De provincie heeft dat doel voor Noord-Holland. Met de beperkte snelheid van realisatie in onze provincie lijkt dat doel in tijd niet bereikbaar. Landschap Noord-Holland zal daar waar mogelijk en in lijn met de vastgestelde Gebiedsplannen maximaal willen bijdragen aan de volledige realisatie van de NNN.

Voor de **polder Callantsoog** hebben wij samen met de provincie Noord-Holland en de gemeente Schagen een ruimtelijke plan gemaakt. Stap voor stap weten wij dit plan te realiseren door gefaseerde aankoop en inrichting van stukken grond. Daarmee ontstaat een heel fraai landschap in de binnenduintrand tussen Groote Keeten en Callantsoog. Een landschap met veel ruimte voor natuur maar ook voor recreant en toerist. In 2016 heeft Landschap Noord-Holland een perceel van 6 hectare verworven, in 2017 is het inrichtingsplan gemaakt en hebben we financiële middelen verkregen die nodig zijn om het gebied in te richten. De vergunningaanvragen worden in de eerste helft van 2018 gedaan, zodat we in het najaar van 2018 over kunnen gaan tot de daadwerkelijke inrichting.

Op de rand van de Balgzandpolder, direct aangrenzend aan het Balgzand (onderdeel van de wadden), is een unieke **“broedrots”** verrezen. Veel jonge kustvogels in Nederland worden opgegeten door rovers, zoals bijvoorbeeld de vos, waardoor op het vasteland van het wad nauwelijks jonge vogels groot worden. Pal naast de Balgzandpolder werd daarom een experimentele vos-vrije reuzen vogelrots van 25.000 m² aangelegd. En met succes, het wemelde er direct van de vogels! Zoals 150 paartjes visdief, 10 dwergstern, 3 noordse sterns, 3 kleine plevieren, 28 kluten en 4 scholeksters, 170 paar oeverzwaluwen.

2. Groei van de biodiversiteit

De biodiversiteit staat mondiaal, in Europa en in Nederland onder grote druk. In 2017 zijn alarmerende onderzoeken beschikbaar gekomen over de immense teruggang van het aantal insecten. Een zeer langjarig Duits onderzoek laat zien dat de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met 75% is afgenomen. Dit lijkt ook in Nederland het geval te zijn. Verschraving van het landschap en grootschalig gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw lijkt de meest logische verklaring voor deze dramatische ontwikkeling. Dit maakt de urgentie om zeer serieus over te gaan op en natuur-inclusieve landbouw nog pregnanter.

In 2017 werkten we samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten aan een overall visie en aanpak voor **Amsterdam Wetlands**, een samenhangend natuurgebied van totaal 15.000 hectare in Laag Holland. Door onze terreinen niet meer los van elkaar te ontwikkelen en te beheren ontstaat één groot uniek natuurgebied. Afgestemd water- en natuurbeheer en slimme recreatiemogelijkheden maken straks van Amsterdam Wetlands de groene achtertuin van Amsterdam. We hebben het tweede deel van 2017 benut om diverse andere organisaties te informeren over onze ideeën, omdat het best slecht gaat met de biodiversiteit. Dat heeft geleid tot veel positieve reacties van onder andere gemeenten en de provincie Noord-Holland. In 2018 gaan we Amsterdam Wetlands extern echt lanceren en willen we de basis leggen voor het uitvoeren van concrete deelprojecten.

We sloten met de gemeenten Den Helder en Schagen en de provincie Noord-Holland op 16 juni een convenant om de achteruitgang van de **tapuiten in de duinen** van de Noordkop een halt toe te roepen. De tapuit is een zeer zeldzame broedvogel die het in de Noordkop nog relatief goed doet. Het streven is het aantal broedparen van 50 naar 100 broedparen te laten groeien in 2022 door een zo aantrekkelijk mogelijk duinlandschap te creëren voor de tapuit met meer rust in het broedseizoen.

3. Kwaliteit van openbaar groen vergroten

In 2017 werd naar ecologische inrichtingsplannen en onder regie van de afdeling Onderzoek & Advies een groot aantal **natuurvriendelijke oevers** aangelegd in de bebouwde kom van Bergen. Hierdoor ontstaat op tientallen plekken in deze gemeente ecologisch veel waardevollere, en geredelijkere, overgangen tussen water en land. Natuurlijke Zaken, zowel de Groenploeg als Onderzoek & Advies, ondersteunden Spaarnelanden in ecologisch **beheer van grote groengebieden** in Haarlem.

4. Landschap klimaatbestendig maken

In het IJperveld werd medio 2013 een acht hectare groot onderzoeksgebied **“Omhoog met het veen”** ingericht om te onderzoeken of veengroei weer op gang gebracht kan worden. Het resultaat: op grote delen van de proeflocatie groeiden na 3,5 jaar veenvormende planten, soms in kussens van maar liefst 7 centimeter dikte. De veenmossen bleken ook spontaan nieuwe locaties gekoloniseerd te hebben. Op 12 oktober 2017 sloten we het onderzoek daarom met een positieve boodschap af met een symposium. De boodschap: veenbodemdaling is te stoppen door veenmos te laten groeien op natte stukken voormalige landbouwgrond. Goed nieuws want een inklinkende bodem stoot veel broeikasgassen uit.

Het **Innovatieprogramma Veen** is in 2017 echt van start gegaan. Op 6 oktober gaf gedeputeerde Cees Loggen, van de provincie Noord-Holland, het officiële startsein om op een proeflocatie in de Zuiderpolder bij Nauerna lisdodde- en azollateelt (natte landbouw) en veeteelt met drukdrains. Onderzocht zal worden of dit een economisch kansrijk alternatief is voor de bestaande landbouw in Laag Holland. Het onderzoek moet uitwijzen of het tegengaan van bodemdaling hand in hand kan gaan met nieuwe vormen van landbouw bedrijven in veenweidegebieden. Het innovatieprogramma is een samenwerkingsverband van Landschap Noord-Holland en Vereniging Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken.

5. Toekomst geven aan cultuurhistorisch erfgoed

De restauratie van het Juffershuis op Buitenplaats Leyduin werd voltooid. De plek waar **Gasterij Leyduin** gehuisvest is, blijkt vanaf dag één een doorslaand succes. Na maanden van voorbereiding, fondsenwerving en aanvragen van vergunningen, konden we in januari 2016 starten met de werkzaamheden. Ruim een jaar later, op 23 maart 2017, was de officiële opening met gedeputeerde Jack van der Hoek, van de provincie Noord-Holland. Sindsdien hebben enkele duizenden gasten deze fantastische plek ontdekt. Ze hebben er gegeten, gedronken, overnacht en lekker op het terras genoten van het zonnetje. Ook is er een interactieve mobiele game te spelen op Buitenplaats Leyduin, *Sabotage op Leyduin*. Daar zijn we ontzettend trots op!

Professor mr. Pieter van Vollenhoven opende op 4 oktober **Fort K'IJK bij Krommeniedijk**, onderdeel van de Stelling van Amsterdam (UNESCO Werelderfgoed). Samen met Stadsherstel Amsterdam, Provincie Noord-Holland en De Heeren van Zorg restaureerden we het fort. Nu biedt het een duurzame zorgplek voor jongeren met autisme én is dit cultuurhistorisch erfgoed opengesteld voor publiek. De voormalige fortwachterswoning herrees uit handen van Eek en Dekkers – “Piet Hein Eek architecture”. Via het belevingscentrum Fort K'IJK ontdekken de bezoekers de bijzondere natuur van de Stelling en hoe de Stelling mensen en landschap beschermt.

6. Met mensen werken in het groen

In heel Noord-Holland zetten **12.750 vrijwilligers** zich in 2017 in voor de natuur. In 2016 waren dat nog ruim 14.000 vrijwilligers. We voerden minder kortlopende acties met vrijwilligers uit, wat leidde tot deze afname. Ook de zelfstandige groepen en een aantal partners meldden een daling in het aantal vrijwilligers.

Landschap Noord-Holland werkt samen met tien andere natuur- en recreatieorganisaties in Noord-Holland om ze zo goed mogelijk te helpen bij hun inzet. Deze organisaties organiseerden samen een Dialoogdag voor vrijwilligers en voerden een Vrijwilligerstevredenheidsonderzoek uit. We zijn er trots op dat de vrijwilligers de ondersteuning vanuit deze samenwerkende organisaties waarderen met een cijfer 7,6.

Voor de 17^e keer coördineerden we de **Natuurwerkdag** in Noord-Holland. Op 4 november hebben op 69 locaties, 1.500 volwassenen en kinderen kennis gemaakt met het vrijwilligerswerk. Opvallend was de deelname van verschillende grote bedrijven: Tata Steel, Uber en Booking.com. Zij kwamen in totaal met ruim 150 werknemers om de natuur een handje te helpen.

7. Ontspanning bieden in natuurlijke omgeving

Een nieuwe manier om nieuwe doelgroepen natuur en landschap te laten beleven en te laten zien hoe mooi Noord-Holland is. Dát is de bedoeling van **MOOOISTE Landschapsfestival**. Voor het tweede jaar op rij, op een andere locatie, trok het festival veel bezoekers. Maar liefst 4.000 mensen kwamen naar Buitenplaats Leyduin, waar zij genoten van een bijzonder aanbod aan activiteiten. Hoogtepunten waren de natuurcolleges van TV boswachter Arjan Postma, de schandaalverhalen van Leyduin, de meditatieve voorstelling De Telefoon Naar Binnen en avontuurlijke kinderactiviteiten.

Onze Beschermers waren in 2017 erg gul voor de weidevogelgebieden. Naast de bijdragen voor de excursieboot de Watersnip was het mogelijk om met deze beschermersgelden, de oude excursieboot met brandstofmotor te vervangen voor een **splinternieuwe onderhoudsvrije fluitsterboot** én extra voorzieningen aan te leggen voor bezoekers met een rolstoel. De nieuwe excursieboot is speciaal gebouwd om enkele rolstoelen mee te nemen ook zijn de paden van en naar de excursieboot en naar de kijkhut bij het Kerkemeertje in de Eilandspolder rolstoel vriendelijk gemaakt.

Organisatorisch

In 2017 hebben wij een medewerkerstevredenheidsonderzoek uit laten voeren. Dit leverde veel inzicht op hoe de medewerkers werken bij Landschap Noord-Holland ervaren. Het overall cijfer dat gegeven werd was een 7,3 wat tevredenheid betreft. Het bureau dat het onderzoek heeft uitgevoerd geeft aan dat de gemiddelde score bij bedrijven in Nederland ook een 7,3 is. Zo bezien scoort Landschap Noord-Holland niet goed en ook niet slecht. Wij zullen voor de komende jaren een streefgetal opstellen qua tevredenheid van de medewerkers en ook omschrijven hoe we dat doel denken te verwezenlijken. Middels het op te stellen dashboard zullen wij volgen in hoeverre wij dit doel weten te realiseren.

Per afdeling zijn er wel grote verschillen. In 2018 zullen wij met de medewerkers verbeterplannen opstellen om de belangrijkste aandachtspunten op te pakken. Opvallend is dat de medewerkers van de Groenploeg het hoogste scoorden op tevredenheid (7,8) terwijl juist deze afdeling in 2017 nog een tweede ronde van reorganisatie te verwerken kreeg. Hierbij speelt sterk mee dat er een nieuwe eindverantwoordelijke is aangesteld wiens aanpak door het team zeer wordt gewaardeerd. Met deze reorganisatie is het Management Team ervan overtuigd dat vanaf 2018 de Groenploeg een financieel positief resultaat moet kunnen gaan draaien. Met name de personeelslasten zijn verlaagd door in de laag van de aansturing stevig te snoeien in fte's. De reorganisatie wordt op dit moment geëvalueerd. Succesvolle acquisitie blijft een belangrijk aandachtspunt.

In 2017 zijn plannen gesmeed voor de verbouwing van het pand in Heiloo. In 2019 zullen wij samen met de eigenaar van het pand, Kennemer Wonen, in een compleet verbouwd pand trekken. Dit pand zal er veel representatiever uitzien en ook klimaatneutraal zijn. Tijdens de verbouwing trekt Landschap Noord-Holland in een kantoorpand in Heerhugowaard. De overtuiging is dat na de verbouwing, met de introductie van flexibel werken, ook het kantoor zal aansluiten op onze ambitie 'Eén Landschap Noord-Holland' en dat de wisselwerking tussen de verschillende afdelingen verder zal groeien. Om dit alles mogelijk te maken is in 2017 de stap gemaakt naar een (haast) 100% digitale werkomgeving. Landschap Noord-Holland werkt 'in the cloud'. Medewerkers kunnen op elke computer (ook buiten kantoor) inloggen op hun werkomgeving. Ook telefonie is 100% flexibel geworden door integratie van mobiel en 'vast' bellen.

Financieel

Ondanks de impact van de reeds genoemde fraude kunnen we vaststellen dat we in 2017 een positief resultaat hebben geboekt dat wij weer kunnen aanwenden voor de doelstellingen van onze organisatie. Door een aantal nalatenschappen, waaronder een historisch grote, bedraagt het financieel resultaat inclusief incidentele inkomsten bijna één miljoen euro.

Duidelijk is dat de Groenploeg het resultaat 2017 sterk heeft gedrukt. Met de genoemde reorganisatie zijn wij ervan overtuigd dat de Groenploeg op een positieve wijze zal bijdragen aan het resultaat 2018. Mooi is om vast te stellen dat Onderzoek & Advies, het andere onderdeel van Natuurlijke Zaken, in 2017 een heel mooi financieel resultaat wist te realiseren.

Onderzoek & Advies heeft sterk gestuurd op het verkrijgen van opdrachten, met name bij overheden, andere terreinbeheerders, en particulieren. Dat heeft geleid tot een goed gevulde opdrachtportefeuille, passend bij de huidige personele capaciteit. De provincie heeft eind van het jaar verschillende onderdelen uit Provinciale Natuur Informatie, werk dat Onderzoek & Advies al heel veel jaren deed, in de markt gezet. Onderzoek & Advies heeft daar succesvol op ingeschreven en zal in samenwerking met het ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot in 2018 de provinciale monitoringsprojecten zoals het weidevogelonderzoek en Landelijk Meetnet gaan uitvoeren.

De inkomsten vanuit de beschermers zijn altijd van groot belang voor de organisatie. We zien, net als de meeste andere goede doelen organisaties, al jaren een dalende trend in het aantal Beschermers. Dit jaar wisten we via campagnes de dalende trend onder onze Beschermers een halt toe te brengen. Er was zelfs sprake van een kleine groei: van 32.440 naar 32.996 Beschermers. We gaven mensen gelegenheid ons laagdrempelig te ontmoeten, via excursies, evenementen, nieuwsbrieven, een gratis magazine en informatie over natuurgebieden dichtbij huis bijvoorbeeld. Zo enthousiasmeerden we hen om ook Beschermers te worden en de Noord-Hollandse natuur te steunen.

Samenwerking

Noord-Holland mooier maken lukt het beste door samen te werken met andere relevante personen en partijen. Wij doen dat graag en dit past heel goed in onze traditie. Zoals samenwerken met de duizenden vrijwilligers in alle facetten van de natuur en het landschap. Vrijwilligers die wij ondersteunen bij hun werk buiten onze eigen terreinen maar ook de vrijwilligers die voor ons onmisbaar zijn binnen onze terreinen. Zoals bijvoorbeeld de vrijwilligers die de vele excursies organiseren en zo vele honderden mensen laten genieten van een begeleide natuurervaring. Wij merken dat werken met gebiedsplannen leidt tot samenwerking. Voor alle drie regio's hebben we de gebiedsplannen afgerond. Een mooie mijlpaal! De beeldend vormgegeven gebiedsplannen vertellen onze visie, ambities, strategie en concrete plannen voor de middellange termijn. De plannen geven daarmee richting aan het dagelijks werk van de boswachters en blijken ook een prima middel te zijn om de strategische samenwerking met andere gebiedspartners optimaal vorm te geven. Kortom, ze werken enthousiasmerend, richtinggevend en ordenend. Voor het toezicht besloten we in gezamenlijkheid over te stappen op een toezichtdomein met bredere bevoegdheden. Daarmee kunnen onze boswachters beter in spelen op de dagelijkse praktijk. Collega-organisaties als PWN maakten eerder al deze overstap. Voor de hele aanpak van o.a. training van BOA's (Buitengewone Opsporingsambtenaren, de boswachters in ons geval) zijn wij een nauwe samenwerking aangegaan met PWN. Dit leidt tot onderlinge kennisuitwisseling en besparingen van tijd en geld.

Ook dit jaar was de samenwerking met onze zusterorganisaties binnen LandschappenNL productief, hebben we veel gehad aan de samenwerking binnen de Coalities Wadden Natuurlijk en Blauwe Hart Natuurlijk. Samenwerking met onze partners binnen het Terreinbeheerdersoverleg Noord-Holland (TBO) was dit jaar gefocust op een recreatieonderzoek naar het gebruik van onze terreinen en het steviger neerzetten van het belang van natuur en landschap in de Metropoolregio Amsterdam. Ook in 2017 maakten we SAMEN Noord-Holland mooier!

4 Activiteiten

4.1 Gebieden

De drie regio's van de afdeling gebieden zijn: Wadden & Duinen, Weidevogels en Buitenplaatsen & Forten. Het afgelopen jaar focusten we nadrukkelijk op samenwerking tussen de regio's op gemeenschappelijke thema's. Zo realiseerden we een praktisch uitgewerkt arbobeleid, waarmee het werk van onze medewerkers en vrijwilligers zo veilig mogelijk is geworden. Ook werd gemeenschappelijk pachtbeleid ontwikkeld, waardoor pachters beter weten waar ze aan toe zijn en duidelijker is waar wij voor staan. Er is geïnvesteerd in onze vele vrijwilligers met opleidingen en nieuwe werkkleding. Voor het toezicht besloten we, in gezamenlijkheid, over te stappen op een

toezichtdomein met bredere bevoegdheden. Daarmee kunnen onze boswachters beter in spelen op de dagelijkse praktijk. Collega-organisaties als PWN maakten eerder al deze overstap. Voor de hele aanpak van o.a. training van BOA's (Buitengewone Opsporingsambtenaren, de boswachters in ons geval) zijn wij een nauwe samenwerking aangegaan met PWN. Dit leidt tot onderlinge kennisuitwisseling en besparingen op tijd en geld.

Voor alle drie regio's hebben we de gebiedsplannen afgerond. Een mooie mijlpaal! De beeldend vormgegeven gebiedsplannen vertellen onze visie, ambities, strategie en concrete plannen voor de middellange termijn. De plannen geven daarmee richting aan het dagelijks werk van de boswachters en blijken ook een prima middel te zijn om de strategische samenwerking met andere gebiedspartners optimaal vorm te geven. Kortom, ze werken enthousiasmerend, richtinggevend en ordenend.

4.1.1 Gebieden Wadden & Duinen

Polder Callantsoog

In de polder Callantsoog hebben we in 2016 een perceel van 6 ha verworven, in 2017 is het inrichtingsplan gemaakt en hebben we financiële middelen verkregen die nodig zijn om het gebied in te richten. De vergunningaanvragen zijn begin 2018 gedaan.

De in het najaar 2016 gestarte proef met een vossenraster rond het perceel zandpolder 3, dit bleek een enorm succes. Maar liefst 210 paar visdieven, 15 kluten, een paartje bontbekplevieren en kleine plevieren hebben er in 2017 gebroed, maar nog belangrijker: ze hebben ook hun jongen weten groot te brengen! Dit in tegenstelling tot de andere delen van de polder waar nauwelijks jongen groot zijn geworden. We onderzoeken in 2018 of het mogelijk is om meerdere gebieden in te rasteren.

Boskerpark

Met enige regelmaat hebben we in de afgelopen jaren met de Gemeente Schagen contact gehad over het project Boskerpark. Dit project is rond 2000 gestart in de toenmalige gemeente Zijpe. De gemeente en Provincie Noord-Holland vonden het toen een goed idee een aantal grotere, kwalitatief hoogwaardige campings in de gemeente Zijpe "te realiseren". Boskerpark was er daar één van. Landschap Noord-Holland was hier geen voorstander van, maar na enig onderzoek bleek dat het nagenoeg onmogelijk zou zijn om deze ontwikkeling tegen te houden. Landschap Noord-Holland heeft toen besloten om mee te denken over inrichting van het natuurgebied. Met als doel top natuur te realiseren en deze duurzaam veilig te stellen. Jaren heeft dit project stil gelegen maar in 2017 kwam het in een stroomversnelling terecht. Een grote projectontwikkelaar heeft plannen voor de realisatie van een bungalowpark die van de oorspronkelijke eigenaar/indiener overgenomen zijn en is voornemens om snel tot realisatie van het recreatie en natuurdeel over te gaan. Landschap Noord-Holland is inmiddels in gesprek met deze partij om te komen tot een betere landschappelijke inpassing van de recreatiehuisjes, dan in eerste instantie is geschetst. En de realisatie van een hoogwaardig nieuw natuurgebied, dat ook in de toekomst is veilig gesteld voor bebouwing.

Broedrots

Op de rand van de Balgzandpolder, direct aangrenzend aan het Balgzand, is een unieke "broedrots" verzeen. In het voorjaar, net voor het broedseizoen, leken de bouwwerkzaamheden aan de zogenaamde innovatieve 25.000 m² broedrots te zijn afgerond. Voor de broedvogels was dit ook daadwerkelijk zo. Het dak van de rots werd onmiddellijk ingenomen door o.a. een kolonie visdieven (150 paar), kluten, scholeksters, bontbekplevieren. In de speciaal aangebrachte muurgaten vestigden

zich maar liefst 170 paar oeverzwaluwen. De rots geeft vogels een veilige plek om hun jongen groot te brengen, zonder het gevaar dat ze worden opgegeten door roofdieren als de vos. Een geslaagd “experiment” dus. We hebben zeer veel jonge vogels vliegvlug zien worden! Enkele technische aanpassingen die nog moeten worden gedaan, staan op de agenda voor aanvang van het broedseizoen 2018. In 2018 hopen wij deze broedrots aan te kopen.

Kolksluis

De gemeente Schagen had al jaren de wens om het industrieterrein 't Zand uit te breiden. Door planologische problemen heeft het enige tijd geduurd voordat de plannen tot uitvoering konden komen. Landschap Noord-Holland raakte bij de planvorming betrokken omdat de uitbreiding voor een deel plaats zou vinden in het afpalingrecht van de eendenkooi 't Zand en omdat het gehele gebied is bestempeld als weidevogelleefgebied. Via een convenant tussen gemeente Schagen, provincie Noord-Holland en Landschap Noord-Holland en in samenwerking met Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, hebben we enkele hectaren optimaal leefgebied voor weidevogels aangelegd. Dit in combinatie met waterberging en het nu al bestaande reservaat duurzaam veilig te stellen. Verdere uitbreiding van het industriegebied in noordoostelijke richting is niet meer mogelijk.

Waterberging Twisk

Voor dit zeer vogelrijke gebied hebben we plannen gemaakt, subsidie verkregen en de herinrichting gestart, om broedgebied voor visdieven, kluten en moerasvogels verder te verbeteren. Het eiland waar de visdieven en kluten broeden werd afgeplagd. Stichting Zabawas steunde het herinrichtingsproject met 25.000 euro. Landschap Noord-Holland gaat het 's winters onder water zetten om ongewenste plantengroei in het broedseizoen tegen te gaan. In 2018 graven we slenken om moerasvorming te realiseren. Ook maken we dan een uitkijkpunt bovenop een heuvel, mede gefinancierd uit een legaat van een overleden vrijwilliger, die veel werk heeft verzet in het gebied.

PAS werkzaamheden Noordduinen

In het kader van het project Programma Aanpak Stikstof (PAS) zijn in de Noordduinen de eerste werkzaamheden uitgevoerd. Om de effecten die de uitstoot van stikstof in het Natura2000 gebied hebben (zoals verzuuring) tegen te gaan, zijn er delen van het gebied gemaaid. Door het afvoeren van het maaisel worden de ingeregende meststoffen afgevoerd. We gaan er vanuit dat de vegetatie die na het maaien terug komt wordt “kort gehouden” door de konijnen. Dit alles komt natuurlijk ook ten goede aan het broedgebied van de tapuiten.

Gebiedsdag Beschermers Wadden en Duinen

In de regio werd een pilot gehouden om mensen kennis te laten maken met het gebiedsplan van de regio en specifiek de binnenduintrand. Er werd een wandelroute uitgezet met langs de route verschillende plaatsen informatieposten waar medewerkers en vrijwilligers onderdelen uit het gebiedsplan toelichtten. Er kwamen 300 Beschermers op af. Zowel Beschermers als de betrokken medewerkers/vrijwilligers waren erg enthousiast. Volgend jaar houden we een soortgelijke dag voor specifiek de wadden.

Building with Nature

Eind 2017 is het project “Building with Nature” van start gegaan. Het voornemen is om de (beoogde) uitbreiding van de haven in Den Helder te koppelen aan het verhogen van de natuurwaarden van Balgzand. Landschap Noord-Holland is onderdeel van een regiegroep die met een extern bureau deze mogelijkheden in kaart gaat brengen. Andere leden van de regiegroep zijn Gemeente Den Helder,

Provincie Noord-Holland, Port of Den Helder, De Koninklijke Marine en de Raad van Advies Waddenzeehavens.

In 2018 onderzoeken we, als onderdeel van dit onderzoekstraject, wat de natuurwaarden van Balgzand precies zijn. Vervolgens wordt gekeken of en op welke wijze (gekoppeld aan de haven ontwikkeling) de natuurwaarden kunnen worden verhoogd. Dit is een spannend proces, aangezien het Balgzand nu al een van de top vogelgebieden in Nederland is en de havenuitbreiding ook echt substantieel meerwaarde moet opleveren voor Balgzand. Samen met andere natuurorganisaties die in het waddengebied actief zijn gaan we het onderzoek en de keuzes die hierna gemaakt worden nauwlettend volgen.

4.1.2 Gebieden Weidevogels

Vernatting voor de watersnip in het Ilperveld

Vlak boven Amsterdam ligt het Ilperveld, een afwisselend gebied met weidevogels en moerasvogels als baardmannetjes en roerdompen. Met een gulle bijdrage van onze beschermers was het mogelijk om een deel van het Ilperveld nog interessanter te maken als broedplaats voor de watersnip. Door het plaatsen van een technisch zeer vernuftige molen is het mogelijk om met een en dezelfde molen water op te zetten voor het broedseizoen en water weg te malen na het broedseizoen. Een molen die water dus zowel op als af kan malen. Gecombineerd met een stelsel van kleine slootjes kan ongeveer 25 hectare grasland optimaal van water voorzien worden om de watersnippen het naar de zin te maken.

PAS (Programma Aanpak Stikstof) werkzaamheden in het Ilperveld

Extra rietmaaien in de herfst en boompjes trekken uit zeer waardevolle veenmosrietlanden, waren de belangrijkste maatregelen dit jaar om de neerslag van stikstof uit de lucht te compenseren. Het idee is dat door extra stikstof af te voeren de invloed ervan op stikstofgevoelige vegetatie als veenmosrietland en moerasheide teniet gedaan wordt. Op een flink aantal plaatsen groeit nog steeds nieuw veenmos en daar ontstaan weer de veenmosrietlanden uit.

Afsluiting onderzoek Omhoog met het Veen

Vier jaar lang zochten we samen met de Radboud Universiteit naar een oplossing voor het probleem van dalende bodems in veengebieden en daarmee het vrijkomen van CO₂. In het Ilperveld werd medio 2013 een acht hectare groot onderzoeksgebied ingericht. Het resultaat: op grote delen van de proeflocatie groeiden na 3,5 jaar veenvormende planten, soms in kussens van maar liefst 7 centimeter dikte. De veenmossen bleken ook spontaan nieuwe locaties gekoloniseerd te hebben. Op 12 oktober 2017 sloten we het onderzoek daarom met een positieve boodschap af tijdens een symposium in het Ilperveld. De boodschap: veenbodemdaling is te stoppen door veenmos te laten groeien op natte stukken voormalige landbouwgrond. De bodemdaling in veenweiden is met een stijgende zeespiegel een steeds groter probleem, maar niet het enige. Een inklinkende bodem stoot ook veel broeikasgassen uit. Kooldioxide, maar ook methaan. Op de onderzoekslocatie bleek dat het vrijkomen van broeikasgassen sterk afneemt als het veenmos goed aanslaat. De veenmossen houden zelfs koolstof vast. Belangrijke voorwaarde voor veenmosgroei is water van een goede kwaliteit. Voor ons een extra stimulans om te blijven ijveren voor en stoppen met doorspoelen van het Ilperveld met IJsselmeerwater via het Noord-Hollands kanaal.

Beschermers dragen bij aan excursieboot en rolstoelvoorzieningen Eilandspolder

Onze Beschermers waren in 2017 erg gul voor de weidevogelgebieden. Naast de bijdragen voor de excursieboot de Watersnip was met mogelijk met donateursgeld de oude excursieboot met brandstofmotor te vervangen voor een splinternieuwe onderhoudsvrije fluitsterboot en extra voorzieningen aan te leggen voor bezoekers met een rolstoel. Zo is de nieuwe excursieboot speciaal gebouwd om enkele rolstoelstoelen mee te nemen en ook zijn de paden van en naar de boot en naar de vogelkijkhut bij het Kerkemeertje in de Eilandspolder rolstoel vriendelijk gemaakt.

Verbinding Limmerdie en Heiloerdie

Sinds eind 2014 zijn we in overleg met de gemeente Heiloo over de nieuw aan te leggen afslag van de A9 bij Heiloo. Wij zijn geen voorstander van deze weg en hebben diverse keren alternatieven en/of compensatiemogelijkheden aangedragen. Helaas zijn deze adviezen in 2017 maar zeer beperkt overgenomen. Bij de aanleg zullen kleine delen van de reservaten het Limmerdie en Heiloerdie onder de weg verdwijnen. Als alternatief voor onteigening van deze gronden zijn gronden geruild en deels gecompenseerd. Deze compensatie percelen maken de verbinding mogelijk tussen het Limmerdie en het Heiloerdie. Dit was een lang gekoesterde wens van Landschap Noord-Holland om deze reservaten aan elkaar te verbinden. Inmiddels hebben de Vogelwerkgroep Midden-Kennemerland en Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. de gang naar de Raad van State gemaakt om alsnog (ook namens Landschap Noord-Holland) de gewenste natuurcompensatie af te dwingen.

Amsterdam Wetlands

Op initiatief van Landschap Noord-Holland werkten we samen met Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten aan een overall visie en aanpak voor Amsterdam Wetlands, een natuurgebied van totaal 15.000 hectare in Laag Holland. Die gebieden liggen nu erg versnipperd en zijn in handen van verschillende terreinbeheerders. Afgestemd water- en natuurbeheer en slimme recreatiemogelijkheden moeten straks van Amsterdam Wetlands de groene achtertuin van Amsterdam maken. We hebben het tweede deel van 2017 benut om diverse andere organisaties te informeren over onze ideeën. Dat heeft geleid tot veel positieve reacties van onder andere gemeenten en de provincie Noord-Holland. In 2018 gaan we Amsterdam Wetlands extern echt lanceren en willen we de basis leggen voor het uitvoeren van concrete deelprojecten.

4.1.3 Buitenplaatsen & Forten

Buitenplaats Leyduin

De restauratie van het Juffershuis op buitenplaats Leyduin werd voltooid. De plek waar Gasterij Leyduin gehuisvest is, blijkt vanaf dag één een doorslaand succes. Ook werden voorbereidingen getroffen om in 2018 diverse wegen en paden op te knappen, inclusief verlichting op de hoofdroutes naar de te exploiteren gebouwen. We investeerden ook in Huis Leyduin. Zo is de begane grond nu goed uitgerust voor zaalverhuur. Er zijn er al diverse bruiloften gehouden en Landschap Noord-Holland zal in 2018 bij de gemeente Bloemendaal de aanvraag doen om deze plek tot officiële trouwlocatie te benoemen. Het herstelproject Leybeek beoogt de natuurwaarde en de belevingswaarde van Leyduin te vergoten en was voor 2017 gepland. Door vertraging bij de afhandeling van de vergunningen bleek deze planning niet haalbaar. Naar verwachting zijn alle vergunningen begin 2018 rond. De uitvoering kan echter pas na de broedtijd starten. Dankzij de PAS (Programma Aanpak Stikstof) en compensatiegelden Zeesluis bij IJmuiden konden we aan exotenbestrijding op de buitenplaats doen. Veel oudere en bijzondere bomen, boompartijen en lanen werden vrijgezet, wat de cultuurhistorische waarde van de buitenplaats versterkt. Ook

onderzochten we de toegevoegde waarde van de status *bosreservaat* dat Leyduin heeft en de mogelijkheid om meer natuurlijke bosverbindingen voor mensen en dieren te maken. Tot slot werden twee paddentunnels aangelegd gefinancierd uit bijdragen van giftgevers.

Forten Stelling van Amsterdam

De restauratie van Fort aan de Sint Aagtendijk en Fort bij Krommeniedijk zijn afgerond en de forten zijn in gebruik genomen. Fort aan de Sint Aagtendijk is een volwaardig Muziekfort geworden. De fortwachterswoning en linieloods gaan de verhuur in. Ook de financiering van het beheer van het groen is daarbij voor de komende decennia geborgd. In Fort bij Krommeniedijk is middels een samenwerkingsverband tussen Stadsherstel Amsterdam, De Heeren van Zorg en Landschap Noord-Holland een combinatie van een leer- en woonproject voor autistische jongvolwassenen gerealiseerd. En een belevingscentrum over het landschap van de Stelling van Amsterdam. We maakten verder een aanvang met de restauratie van Fort Zuidwijkermeer, dat halverwege 2018 haar deuren zal openen voor Bourgondisch Lifestyle.

Oosteinderpoel

Voor de Oosteinderpoel is het Landschap Noord-Holland gelukt een nieuwe vrijwilligersgroep op te richten. Zij helpen de boswachter in het arbeidsintensieve beheer van deze natte percelen. Daarnaast hebben we natuurmaatregelen die via de Groene As-gelden voorbereid met de gemeente.

Amstelland

In de Ronde Hoep is een nieuw samenwerkingscontract met de Agrarische Natuur Vereniging de Amstel gesloten, om ook het beheer buiten het reservaat een extra impuls te geven. Met gebiedspartijen in Amstelland heeft Landschap Noord-Holland een manifest voor versterking van het landschap van de Amstelscheg getekend. Wij waren één van de initiatiefnemers in dit proces. Ook participeren wij in het bestuur van de Stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer (DAN). Doel van deze stichting is nieuwe vormen van echt duurzaam natuurbeheer door boeren te ontwikkelen. Dit als alternatief voor enerzijds natuurbeheer door natuurorganisaties en anderzijds de huidige praktijk van agrarisch natuurbeheer waar er sprake is van tijdelijke contracten van steeds zes jaar. In het bestuur zijn partijen vertegenwoordigd vanuit de agrarische hoek maar ook Landschap Noord-Holland en Vogelbescherming Nederland.

Zuiderveen en Nauernase Veen

De omvorming van het Zuiderveen, een laagwaardig weidevogelgebied, ging in uitvoering. Deze proeflocatie van het Innovatieprogramma Veen heeft als einddoel het verhogen van de biodiversiteit. De verwerving van de Nauernase Venen kwam ook een flinke stap dichterbij en wordt hopelijk in 2018 voltooid. Dan is er weer een verbindend onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland gerealiseerd.

4.2 Team Betrekken bij Groen

4.2.1 Vrijwillig natuurbeheer en vrijwilligersbeleid

Onze inspanningen voor vrijwillig natuurbeheer

In 2016 waren er nog ruim 14.000 vrijwilligers actief in heel Noord-Holland. In 2017 waren 12.750 vrijwilligers actief. Een afname dus, terwijl we de ambitie hadden om 400 nieuwe vrijwilligers te

werven. Dat we onze doelstelling niet hebben gehaald komt doordat de groei van het aantal vrijwilligers in voorgaande afgelopen niet gelijk op ging met de beschikbare (financiële) middelen. We hebben daarom gekozen om ons te focussen op de vrijwilligersondersteuning voor natuur in het buitengebied. Daardoor vielen vrijwilligersgroepen binnen de bebouwde kom af. We hebben met een aantal een overgangperiode afgesproken om op eigen benen te staan. Een tweede verklaring voor de dalende vrijwilligers aantallen is dat we minder kortlopende acties met projectvrijwilligers uitvoerden.

Landschap Noord-Holland werkt samen met tien andere terreinbeherende organisaties (TBO's) in Noord-Holland om ze zo goed mogelijk te helpen bij hun inzet. De TBO's organiseerden samen een Dialoogdag voor vrijwilligers en voerden een Vrijwilligerstevredenheidsonderzoek uit. We zijn er trots op dat de vrijwilligers de ondersteuning vanuit de TBO's waarderen met een cijfer 7,6! De Provincie Noord-Holland stimuleert het vrijwilligerswerk via de financiering van het programma Betrekken bij Groen vanuit haar aanpak Groen Kapitaal. We hebben vrijwillige natuurbeheerders ook rechtstreeks geholpen. Door zelfstandige vrijwilligersgroepen op locatie te adviseren en nieuwe groepen bij het opstarten te helpen. Door duizenden gereedschappen aan vrijwilligers uit te lenen en 33 cursussen door de hele provincie te organiseren. 314 Vrijwilligers uit de hele provincie ontvingen een certificaat voor EHBO, veilig werken, gebruik van gereedschap en machines en ecologische kennis. Voor de 17^e keer coördineerden we de Natuurwerkdag in Noord-Holland. Op 4 november, op 69 locaties, hebben 1.500 volwassenen en kinderen kennis gemaakt met het vrijwilligerswerk. Opvallend was de deelname van verschillende grote bedrijven: Tata Steel, Uber en Booking.com. Zij kwamen in totaal met ruim 150 werknemers om de natuur een handje te helpen.

550 vrijwilligers actief in onze natuurgebieden

In 2017 kregen onze boswachters hulp van ruim 300 vrijwilligers in een aantal natuurgebieden. De vrijwilligers zijn onmisbaar. Zij hielpen met onderhoud van de natuur door bijvoorbeeld riet te maaien, het te veel aan bomen te verwijderen of molens te repareren. Ook ontvingen vrijwilligers onze bezoekers en gaven excursies. Daarnaast hielpen nog eens 150 vrijwilligers onze ecologen bij hun onderzoeken. Zonder de enorme inzet van betrokken vrijwilligers is het werk van Landschap Noord-Holland niet mogelijk.

De gezonde werking van groen

Dat groen ook gezond is weten onze vrijwilligers al jaren. In 2017 leidden we een lerend netwerk, Groene Gezonde Leefomgeving, van organisaties die groen en gezondheid onder de aandacht van een groter publiek brengen. De provincie Noord-Holland heeft dit netwerk opgezet vanuit haar aanpak Groen Kapitaal. De organisaties realiseerden gezond wandelen, vergroening van buurten en beleefdagen voor groene interventies. Hun kennis deelden zij in groenlabs en een Kenniscafé.

4.2.2 Vrijwillige weidevogelbescherming

Weidevogelbeschermers opgeleid

In het voorjaar werd vier keer de basiscursus weidevogelbescherming gegeven. Vrijwel alle deelnemers konden vervolgens geplaatst worden in een vrijwilligersgroep om hun kennis in de praktijk te brengen. Ook de monitoringscursussen zijn goed bezocht, met name die op Texel. Deze hielden we in samenwerking met de Agrarische Natuurvereniging De Lieuw en de lokale weidevogelgroep. In totaal deden 182 mensen mee aan een cursus. Waar nodig hebben we vervolgens de (nieuwe) weidevogelvrijwilligers begeleid in het veld. Deze begeleiding werd

uitgevoerd door drie seizoenmedewerkers en twee werknemers van Landschap Noord-Holland. We voorzagen de vrijwilligers van materialen (stokken, nestbeschermers, veldgidsjes) en waren aanwezig bij startavonden. De inspanningen droegen bij aan het uitkomstpercentage weidevogellegsels, dat was 77.38%, het aantal legsels: 9.885. Het aantal weidevogelvrijwilligers was 874.

Digitale invoer en monitoring

Steeds meer mensen voeren hun legsel- en monitoringsgegevens online in. Zo'n 13% van de waarnemers voert de legsels in het veld in via een smartphone of een tablet. Er zijn bijna 10.000 waarnemingen van weidevogels op bedrijfsniveau ingevoerd in het kader van de Quickscan Beheer Monitoring (QBM). Dit als rechtstreeks succes van de monitoringscursussen die er gegeven zijn de laatste jaren. Zo'n 8.000 waarnemingen zijn gedaan voor tellingen om het broedsucces van de grutto op gebiedsniveau te kunnen meten.

Kievit onderzoek

Het tweejarig onderzoek dat Landschap Noord-Holland deed naar maatregelen voor kieviten is afgerond. Het onderzoek vond plaats op vijf locaties waar water in greppels werd aangevoerd in graslandgebieden, de zogenaamde greppelplas-dras maatregel. En op vijf andere locaties waar randenbeheer werd toegepast op maïsperven. De randen werden ingezaaid met gras of kruidenmengsels. In 2017 konden we het onderzoek verder optimaliseren door de lessen uit het eerste onderzoeksjaar mee te nemen. Vrijwilligers en stagiairs telden regelmatig de aantallen volwassen kieviten, het aantal legsels en de paren met kuikens. Dankzij de goede medewerking van agrariërs en vrijwilligers lukte het om bij alle onderzoeklocaties bruikbare informatie te verzamelen. Het onderzoeksrapport werd gepubliceerd en de resultaten laten zien dat greppelplas-dras werkt, maar randenbeheer bij maïsperven niet.

PR

We schreven 13 digitale nieuwsbrieven met nieuwtjes over boerenlandvogels met een bereik van inmiddels 1.700 lezers (een stijging van 500 lezers). Ook hebben we diverse persberichten uitgestuurd en zijn we actief op Facebook en Twitter. We werken samen met de vier agrarische collectieven in Noord-Holland.

Jaarboek Boerenlandvogels 2017

We publiceerden het Jaarboek Boerenlandvogels 2017 kort na het broedseizoen. Het jaarboek, <https://www.landschapnoordholland.nl/jaarboekboerenlandvogels>, waarvoor altijd veel belangstelling is, bevat de volgende hoofdstukken:

- Het weidevogelmeetnet in Noord-Holland 2017
- Weidevogelseizoen 2017. Minder legsels, meer predatie, alarm voor de scholekster
- Weidevogelgebieden uitgelicht
- Vossenrasters, een antwoord op predatie?
- Vogelakkers op Texel goed voor blauwe kiekendief, velduil en weidevogels
- De Noord-Hollandse kievitpopulatie heeft hulp nodig
- Meer aandacht voor de kneu in het boerenland
- Het broedsucces van onze grutto's in 2017
- Werken met een weidevogeldrone. De eerste ervaringen
- Vrijwillige weidevogelgroepen in Noord-Holland

4.3 Natuurlijke Zaken

4.3.1 Groenploeg

Landschap Noord-Holland heeft een zevental ambities opgesteld waaraan de organisatie de komende vijf jaar invulling wil geven. Daarmee geeft zij gestalte aan de missie “Samen met anderen Noord-Holland mooier maken door landschap te ontwikkelen en te beheren”.

De Groenploeg draagt hierin bij op de volgende thema's;

- Groei van de biodiversiteit
- Kwaliteit van openbaar groen vergroten

Reorganisatie om Groenploeg financieel gezond te maken

De Groenploeg is - als ecologische groenvoorzienier - met name van externe marktpartijen afhankelijk voor het realiseren van haar omzet. Deze marktomzet vraagt ook een adequate inzet en opbouw van de afdeling. Helaas is de Groenploeg achter gebleven in het realiseren van een positieve financiële bijdrage. Eén van de primaire problemen waren de te hoge personeelslasten ten opzichte van de omzet. Deze verhouding was een duidelijke indicatie dat er niet competitief geopereerd kon worden in de markt. Binnen het boekjaar 2017 is om deze reden binnen de Groenploeg een reorganisatie doorgevoerd. Om de kosten te reduceren is de interne overhead van de Groenploeg aanzienlijk verminderd, met als resultaat: meer mensen op de werkvloer en minder management. De Groenploeg functioneert nu als één team, op één locatie en de uitvoering valt onder één Hoofd Uitvoering. Ook is rekening gehouden met een flexibele inzet door uitzendkrachten van ongeveer 7 procent. Zo kan adequaat gereageerd worden op eventuele tegenvallende omzet.

Administratieve proces vereenvoudigd

Het proces van verkoopkansen, offertes en opdracht tot facturering wordt in de projectadministratie van Exact uitgevoerd. In 2017 is een nieuwe calculatiesysteem in gebruik genomen om het administratiesysteem beter aan te laten sluiten op de dagelijkse werkzaamheden en zo efficiënter te werken en klanten beter te bedienen. Ook zijn de interne processen gestandaardiseerd.

Financiële resultaten

In het boekjaar 2017 bleven de effecten van deze maatregelen achter, veroorzaakt door kosten voor overgangsregelingen, improductieve uren vanwege de reorganisatie en extra kosten om het administratieve proces bij de Groenploeg te vereenvoudigen.

Na de doorgevoerde reorganisatie zijn wij er van overtuigd competitief op de markt te kunnen opereren en met de positieve resultaten van de Groenploeg een positieve en structurele bijdrage te kunnen leveren aan de doelstelling van Landschap Noord-Holland.

Klanten

De afdeling Gebieden is een belangrijke (interne) klant van de Groenploeg. In de nieuwe opzet van de Groenploeg worden in principe alle beheerwerkzaamheden, die de afdeling Gebieden laat uitvoeren, als eerste aan de Groenploeg aangeboden. Werkzaamheden die de Groenploeg technisch niet kan uitvoeren, worden door andere aanbieders uitgevoerd. Er zal gestreefd worden naar meerjarige afspraken en een op jaarbasis gestructureerd proces van afspraken.

Belangrijke externe klanten zijn naast particulieren onder andere diverse gemeenten als Bloemendaal en Haarlem, Waternet, het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, NV Afvalzorg en de provincie Noord-Holland.

Re-integratie

Binnen de Groenploeg wordt de functie Groenploegmedewerker A mede ingevuld door mensen vanuit de participatiewet. Hiermee geeft Landschap Noord-Holland invulling aan de Wet Banenafpraak en quotum arbeid beperkten die op 1 april 2015 is ingegaan.

Door inzet van een interne begeleider is het gelukt om een positieve uitstroom te regelen voor de mensen die aan het einde van hun traject zaten. De nieuwe werkplekken variëren van functies bij gemeenten, collega natuurorganisaties of een particuliere werkgever.

Certificering VCA/ISO

Eenmaal per jaar vindt binnen de afdeling Natuurlijke Zaken een audit plaats die ook in 2017 goed is verlopen. Om dit niveau op peil te houden is binnen het leerwerktraject een cursus gegeven voor VCA zodat alle werknemers in dienst hun certificaat hebben. Bij inhuur van personeel vanuit uitzendorganisaties wordt het certificaat als eis gesteld.

4.3.2 Afdeling Onderzoek & Advies

Organisatie afdeling Onderzoek & Advies

De afdeling Onderzoek & Advies heeft in 2017 de positieve lijn doorgezet. Het financiële resultaat is het tweede jaar op rij positief. Daarmee weet de afdeling de dalende inkomsten uit subsidie om te zetten in een stijgende lijn uit opdracht uit de markt. Eind 2017 is de boekjaarsubsidie van de provincie Noord-Holland beëindigd. Dat geldt ook voor de Provinciale Natuur Informatie en Landschapselementen- en Soortenregeling die Onderzoek & Advies uitvoerde. Er was dit jaar sprake van veel personele wisselingen.

Ambities 2017

In 2017 heeft Onderzoek & Advies de volgende ambities benoemd:

- groei van omzet uit de markt
- versterking acquisitie
- verhoging rendement door o.a. toename productiviteit en efficiency
- versterken onderlinge samenwerking en die tussen de verschillende afdelingen
- versterking samenwerking andere bureaus
- werken vanuit de ambities van Landschap Noord-Holland

Groei van omzet uit markt

Onderzoek & Advies heeft sterk gestuurd op het verkrijgen van opdrachten, met name bij overheden, andere terreinbeheerders, en particulieren. Dat heeft geleid tot een goed gevulde opdrachtportefeuille, passend bij de huidige personele capaciteit. Ook hebben we samen met de afdeling Gebieden aansprekende projecten opgezet en uitgevoerd gericht op gebiedsontwikkeling en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed. De provincie heeft eind van het jaar verschillende onderdelen uit Provinciale Natuur Informatie in de markt gezet. Onderzoek & Advies heeft daar succesvol op ingeschreven en zal in samenwerking met het ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot in 2018 de provinciale monitoringsprojecten zoals het weidevogelonderzoek en Landelijk Meetnet gaan uitvoeren.

Aansprekende opdrachten verkregen in 2017:

- Innovatie Programma Veen voor Laag Holland; Als locatie is Zuiderveen gekozen waar het project de komende vijf jaar wordt uitgevoerd. De officiële start van de inrichting was in het najaar van 2017
- Amsterdam Wetlands, samen met afdeling Gebieden en andere terreinbeheerders is een visie opgesteld voor het vergroten van de kwaliteit de natuur in Laag Holland en het vergroten van de recreatieve benutting van dit gebied door de inwoners van de Metropoolregio Amsterdam
- Uitvoering ecologisch programma voor Spaarnelanden uit Haarlem in het kader van het ecologisch beleid van de gemeente Haarlem
- Wilde Bijenlinie
- Herinrichting Loosdrechtse Dijk
- Herinrichting van het Baanpark in Schagen
- Masterplan Natuur en divers Flora- Faunaonderzoek voor de gemeente Heerhugowaard;
- Diverse ecologische projecten voor gemeente Bergen

Daarnaast heeft Onderzoek & Advies voor de provincie Noord-Holland het programma Provinciale Natuur Informatie, de Soortenregeling en de regeling Landschapselementen uitgevoerd.

Vanuit Onderzoek & Advies is in samenwerking met de afdeling Gebieden de projectleiding gevoerd op en geadviseerd over:

- Herontwikkeling van het Juffershuis Leyduin, met de feestelijke opening van Gasterij Leyduin in september 2017
- De opening van het herbestemde Fort bij Krommeniedijk met belevingscentrum Fort K'IJK
- Fort aan de Sint Aagtendijk
- Gebiedsplannen: Amsterdam Wetlands en Gebiedsontwikkeling in de Kop
- Implementatie CMSi, het nieuwe informatiesysteem voor beheer van bos- en natuurterreinen
- Beheerplannen
- Monitoring van de resultaten van natuurbeheer van de eigen terreinen

Versterking acquisitie

Om de groei van opdrachten uit de zakelijke markt verder te vergroten hebben we voor Natuurlijke Zaken een strategisch acquisitieplan opgesteld. Op basis van een SWOT- en concurrentieanalyse zijn de sterke en zwakke punten benoemd van de Groenploeg en Onderzoek & Advies, die samen het merk Natuurlijke Zaken vormen; dé zakelijke dienstverlener van Landschap Noord-Holland. We hebben ook trends en maatschappelijke thema's in kaart gebracht. Vervolgens spraken we concrete acquisitie acties af, die in 2017 ook zijn uitgevoerd. In 2018 zullen we het plan verder doorontwikkelen gericht op gebiedsontwikkeling en cultuurhistorisch erfgoed.

4.4 Communicatie & Marketing

4.4.1 Maatschappelijke verankering

Het doel van Landschap Noord-Holland is om natuur en landschap zo te ontwikkelen en beheren, dat de inwoners van Noord-Holland daarvan optimaal kunnen genieten. We investeren in onze relatie met de vele duizenden vrijwilligers die in het landschap actief zijn. En in de circa 33.000 Beschermers en donateurs die ons financieel bijstaan. Daarnaast proberen wij ook andere inwoners van Noord-Holland te bereiken en te betrekken bij het realiseren van onze doelstellingen.

In 2017 heeft de afdeling Communicatie & Marketing een nieuwe werkwijze gehanteerd om met meer focus en effectiviteit zich in te zetten. Voor onze zeven maatschappelijke ambities zijn zo genaamde “Icoonprojecten” geselecteerd die wij meer nadrukkelijk onder de aandacht willen brengen van de beoogde doelgroepen. Evaluatie binnen de afdeling laat zien dat deze nieuwe werkwijze prettig werkt en daarom de komende jaren zal worden voortgezet.

De kust vraagt om bescherming

Icoonproject

Begin 2017 bood Landschap Noord-Holland in samenwerking met andere natuurorganisaties een zoneringskaart van de Noord-Hollandse kust aan, aan de provinciale commissie ruimte, wonen en water. De kaart, met de voor ons meest wenselijke situatie om strandbebouwing tegen te gaan, werd tegelijk gepubliceerd in alle edities van het Noord-Hollands Dagblad en in Dagblad Trouw. Het was ook input voor een provinciaal proces met kustgemeenten, natuurorganisaties, waterschappen en waterbedrijven en ondernemersorganisaties om tot goede afspraken te komen. Eind 2017 konden we de eerste resultaten naar buiten brengen: een Toekomstperspectief 2040 voor de Noord-Hollandse kust en een Strandzoning 2025. Als uitwerking van het landelijke Kustpact voor Noord-Holland.

De winst tot nu toe: er komt geen extra bebouwing meer bij op het strand (met uitzondering van al vergunde bouwlocaties). Alleen bij Zandvoort, IJmuiden en Petten kan eventueel extra recreatieve bebouwing komen. Daar tegenover staan groene sterlocaties voor extra natuurontwikkeling. De uitkomst betekent een goede balans tussen natuur, recreatie en heel beperkte economische ontwikkeling. Positief was ook dat alle partijen het belang van een gezamenlijke convenant onderstreepten, dat begin 2018 wordt uitgewerkt en ondertekend zal worden. We zijn dan zeker niet klaar, want de duinen en binnenduintrand volgen ook. Bovendien werken we aan een samenwerkingsagenda voor de uitvoering van gemaakte afspraken.

Aanpak verruiging Noordduinen

Icoonproject

We gaven voorlichting over de maatregelen die Landschap Noord-Holland nam om verruiging van de Noordduinen aan te pakken en zo vlinders, tapuiten en zeldzame planten te behouden en de konijnenpopulatie te herstellen. Recreanten en bewoners uit de omgeving werden geïnformeerd. De overlast van tijdelijk afgesloten fietspaden door de werkzaamheden werd beperkt door de boswachter in te zetten, via free publicity en panelen ter plaatse. De werkzaamheden (maaïen en chopperen) is onderdeel van het landelijke programma aanpak stikstof (PAS).

Samen in actie voor de tapuit

Icoonproject

We sloten met de gemeenten Den Helder en Schagen en de provincie Noord-Holland op 16 juni een convenant om de achteruitgang van de tapuiten in het duinen van de Noordkop een halt toe te roepen. De tapuit is een zeer zeldzame broedvogel die het in de Noordkop nog relatief goed doet. Het streven is het aantal broedparen van 50 naar 100 broedparen te laten groeien in 2022, door een zo aantrekkelijk mogelijk duinlandschap te creëren voor de tapuit met meer rust in het broedseizoen. Voorgenomen samenwerking met alle partijen onder de aandacht van de inwoners van Noord-Holland via free publicity en social media.

Campagne tegen stropers van start voor meer bewustwording

Samen met Staatsbosbeheer, het Goois Natuurreservaat, PWN, Sportvisserij en Recreatie Noord-Holland hebben we een gezamenlijke handhavingsactie en voorlichtingscampagne gehouden tegen stroperij. Het gaat vaak om stropen van konijnen, paddenstoelen, vissen, mossen en andere planten. Sommige mensen kennen de regels van stroperij niet en zijn zich ook niet bewust van de impact van hun gedrag. Het doel was om meer bewustwording te creëren en deze illegale praktijken te stoppen. We werkten daarbij samen met de politie, die de afzetmarkt wil aanpakken en de provincie Noord-Holland. Tijdens deze campagne is verscherpt toezicht gehouden, bekeuringen uitgedeeld en onderzoek gedaan naar de verkoop van het gestroopte materiaal. De pers ging mee op stap met de boswachter en zo kreeg het publiek een inkijkje in het werk van de boswachter en het belang van natuurbescherming, waaronder het tegen gaan van stroperij.

Vogelrots als 'nestkast' buitengewoon succes gevierd

Veel jonge kustvogels in Nederland worden opgegeten door rovers, zoals bijvoorbeeld de vos, waardoor op het vasteland van het wad nauwelijks jonge vogels groot worden. Pal naast de Balgzandpolder werd daarom een experimentele vos-vrije reuzen vogelrots aangelegd. Gevolg: het wemelde direct van de vogels! Zoals 120 visdief, 10 dwergstern, 3 noordse stern, 3 kleine plevieren, 28 kluten, 4 scholeksters en 170 paar oeverzwaluwen. De Broedrots haalde diverse nieuwsmedia waaronder het landelijke magazine ROOTS.

Nationale Natuurwerkdag

Icoonproject

In Noord-Holland werkten circa 1.550 deelnemers op 65 locaties, landelijk 14.259 mensen op 573 locaties. Het werk leverde prachtige resultaten op. Gedeputeerde Adnan Tekin, van de provincie Noord-Holland, opende de Natuurwerkdag van Noord-Holland bij Amsterdam en nam daarna met plezier de hark ter hand. Nieuw was dat ook verschillende grote bedrijven met hun personeel aan de dag meededen. Zo deden Uber, Booking.com, Tata Steel en Cares mee met veel personeel. Groepen en natuurbeheerders gebruiken de Nationale Natuurwerkdag om nieuwe vrijwilligers te werven.

MOOOISTE Landschapsfestival

Icoonproject

Nieuwe en bestaande doelgroepen natuur en landschap laten beleven en laten zien hoe mooi Noord-Holland is. Dat is de bedoeling van MOOOISTE Landschapsfestival. Voor het tweede jaar op rij, op een andere locatie, trok het festival veel bezoekers. Maar liefst 4.000 mensen kwamen naar Buitenplaats Leyduin, waar zij genoten van een bijzonder aanbod aan activiteiten. Hoogtepunten waren de natuurcolleges van TV boswachter Arjan Postma, de schandaalverhalen van Leyduin, de meditatieve voorstelling "De Telefoon Naar Binnen" en avontuurlijke kinderactiviteiten. Samen met de hoofdsponsor Provincie Noord-Holland maken we al plannen voor MOOOISTE Landschapsfestival 2018, op weer een andere plek in Noord-Holland.

De natuur in

In 2017 hebben 2.848 mensen deelgenomen aan een excursie of vaartocht. Met name in de Noordkop en in het Ilperveld kunnen we veel extra's bieden, door de grote en actieve groepen activiteitenvrijwilligers die zich enorm inzetten voor Landschap Noord-Holland. Maar ook in andere terreinen werken vrijwilligers nauw samen met de boswachters om publiek in de terreinen te ontvangen en voor te lichten.

Mensen zoeken steeds vaker activiteiten op een moment dat het hen goed uitkomt. Daarom heeft het concept in de Noordkop met de boodschap 'ter plekke aansluiten mag ook' steeds meer een positief effect. Als er iets bijzonders georganiseerd wordt, zoals een (gratis) vollemaan stiltewandeling in het Wildrijk, is alles snel volgeboekt. In 2017 kon men in vier natuurgebieden een speurtocht maken met de nieuwe speurtoets-app (te downloaden in de Playstore): in het Ilperveld, het Wildrijk, Helderse Duinen en Buitenplaats Leyduin.

Activiteiten in het Ilperveld

In 2017 zijn voor het eerst buiten het seizoen (april-sept) extra en bijzondere vaarexcursies gehouden zoals kiekendieven kijken en in de "Nacht van de Nacht" is vanuit het Ilperveld het schemer ingevaren met volle boten. Ook het verhuur van boten is doorgegaan. De elektromotoren van de fluisterboten functioneerden helaas niet altijd even goed. Desondanks was het een prima seizoen. Wederom ontvingen we zo'n 100 schoolklassen met verschillende educatieprogramma's zoals waterdiertjes, flora en fauna, het veenweidegebied en waterdiertjes zoeken.

Natuurgebieden zichtbaar in de Helderse Vallei

In mei wonnen wij de Helderse Cultuurprijs met een plan voor een super grote vloerkaart in het Bezoekerscentrum De Helderse Vallei. Uiteraard in samenwerking met het bezoekerscentrum. Onze verwachting is dat mensen dankzij de kaart makkelijker de gebieden weten te vinden. Op de kaart is duidelijk te zien waar onze natuurgebieden liggen en wat de belangrijkste cultuurhistorische uitjes zijn. Ontwerpster Monique Dozy ging aan de slag voor een vloeroppervlak van maar liefst 265 vierkante meter!

Het resultaat: een plattegrond waardoor bezoekers als het ware rondlopen in de natuur. Dankzij informatiezuilen komen mensen meer te weten over de gebieden en activiteiten. Ook de Big Five dieren (vos, tapuit, bruine kiekendief, lepelaar en Schotse hooglander) wordt onder de aandacht gebracht. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en de gemeente Den Helder gaven financiële steun aan alle uitingen.

Nieuwe excursieboot

Boswachter Chris Rost luidde dit voorjaar de noodklok. Het excursieseizoen in de Eilandspolder dreigde in het water te vallen omdat de excursieboot kapot was. Geld om de boot te vervangen was er niet. Gelukkig reageerden Beschermers massaal op onze oproep. De donaties stroomden binnen en het duurde niet lang voordat de benodigde € 51.000,- beschikbaar was, het bedrag is zelfs opgelopen tot € 64.000,-. Op 1 juni werd de gloednieuwe excursieboot te water gelaten. Met een super stille elektromotor en extra plekken voor passagiers in een rolstoel. Honderden giftgevers hebben daarna als dank voor hun bijdrage een tochtje gemaakt door de prachtige natuur van de Eilandspolder. De paden van en naar de boot en naar de vogelkijkhut bij het Kerkemeertje in de Eilandspolder zijn rolstoelvriendelijk gemaakt. Een mooi, gezamenlijk resultaat!

Cultureel erfgoed in topconditie, opening van Gasterij Leyduin

Icoonproject

Het is bijna niet meer voor te stellen maar nog geen twee jaar geleden stond het monumentale Juffershuis uit 1796 er vervallen bij. Grote delen van de houten constructie waren verrot. Na maanden van voorbereiding, fondsenwerving en aanvragen van vergunningen, konden we in januari 2016 starten met de werkzaamheden. Ruim een jaar later, op 23 maart 2017, was de officiële opening met gedeputeerde Jack van der Hoek, van de provincie Noord-Holland. Sindsdien hebben enkele duizenden bezoekers deze fantastische plek ontdekt. Ze hebben er gegeten, gedronken, overnacht en lekker op het terras genoten van het zonnetje. Daar zijn we ontzettend trots op! De pers kreeg een sneak-preview vooraf aan de opening. Al met al heeft het veel publiciteit opgeleverd. De restauratie kon met hulp van de provincie Noord-Holland, de Nationale Postcode Loterij en diverse fondsen gerealiseerd worden. Ook onze Beschermers en andere particulieren doneerden grif. Als dank ontvingen wij hen op locatie met een lezing, wandeling, versnapering en kennismaking met de nieuwe uitbater.

Prof. mr. Pieter van Vollenhoven opende Fort bij Krommeniedijk

Icoonproject

Professor mr. Pieter van Vollenhoven opende op 4 oktober Fort bij Krommeniedijk, uit de Stelling van Amsterdam (UNESCO Werelderfgoed). Samen met Stadsherstel Amsterdam, Provincie Noord-Holland en De Heeren van Zorg restaureerden we het fort. Nu biedt het een duurzame zorgplek voor jongeren met autisme én is dit cultuurhistorisch erfgoed opengesteld voor publiek. De voormalige fortwachterswoning herrees uit handen van Eek en Dekkers – “Piet Hein Eek architecture”. Via het belevingscentrum Fort K' IJK ontdekken de bezoekers de bijzondere natuur van de Stelling en hoe de Stelling mensen en landschap beschermde. Een interactieve lichtlijn met een audiotour ontvouwt het stellinglandschap. De restauratie en inrichting van het bezoekerscentrum is grotendeels gefinancierd door de Provincie Noord-Holland. De opening van deze bijzondere plek kreeg aandacht in landelijke, provinciale en regionale pers.

FORT K' IJK

Symposium Omhoog met het veen

Icoonproject

Op donderdag 12 oktober 2017 organiseerden wij samen met Onderzoekscentrum B-WARE het slotsymposium over de onderzoeksresultaten van het project “Omhoog met het Veen”. Wat waren de resultaten op de verschillende proefvelden in het IJperveld? Wat deden de meststoffen in het water en de bodem? En hoe zit het voor en na het omhoog brengen van het water met de uitstoot van CO₂ en methaan? Deze onderwerpen werden behandeld door de, ook internationaal befaamde, onderzoekers. Ongeveer 50 personen bezochten het symposium en het trok de aandacht van landelijke en regionale pers. In het Parool, Trouw en in het Noord-Hollands Dagblad (editie Waterland) verscheen een artikel over de slotconclusies van het onderzoek. Belangrijkste conclusie tijdens het symposium was: Bodemdaling is te stoppen door veenmos te laten groeien op natte stukken voormalige landbouwgrond.

Communicatie over innovatieprogramma Veen

Icoonproject

Op 6 oktober gaf gedeputeerde Cees Loggen, van de provincie Noord-Holland, het officiële startsein om op een proeflocatie in de Zuiderpolder bij Nauerna lisdodde- en azollateelt (natte landbouw) en veeteelt met drukdrains een economisch kansrijk alternatief is voor de bestaande landbouw in Laag Holland. Het onderzoek moet uitwijzen of het tegengaan van bodemdaling hand in hand kan gaan met nieuwe vormen van landbouw bedrijven in veenweidegebieden. Het Noord-Hollands Dagblad

besteedde aandacht aan de aftrap en diverse regionale omroepen zonden een documentaire uit. Het innovatieprogramma is een samenwerkingsverband van Landschap Noord-Holland en Vereniging Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer Water Land & Dijken.

4.4.2 Communicatie en Fondsenwerving

In de huidige samenleving neemt communicatie een steeds grotere rol in, ook in onze organisatie. Met onze communicatie-, fondsenwerving- en marketinginspanningen onderscheidt Landschap Noord-Holland zich op een unieke en toegankelijke manier. Dit draagt bij aan betrokkenheid en waardering voor het werk van Landschap Noord-Holland. We sluiten aan bij de emoties en behoeften die natuur en landschap bij mensen oproepen. We laten zien hoe mooi en intrigerend de natuur is, we spelen in op de actualiteit, in de directe omgeving van mensen.

Begin 2017 stelden we onze corporate communicatiestrategie vast. Dit geeft voor de komende vier jaar richting aan onze communicatie inspanningen. We brachten onze **icoonprojecten** via PR onder de aandacht van mensen en vernieuwden diverse corporate communicatiemiddelen, zoals het Landschap Noord-Holland magazine en de terreinbebording. Hieronder enkele kengetallen.

Zichtbaarheid

- > 119 keer redactionele media- aandacht (geen target)
- > 4.000 bezoekers aan MOOOISTE (target 2.000)

Interesse opwekken

- 11.031 leads (target 10.000)

Activatie

- 2.425 nieuwe beschermers (target 2.500)
- Daling 1.250 vrijwilligers (target 400 nieuw)
- 2.848 deelnemers excursies (geen target)

Loyaliteit en klantenbinding

- Uitstroom 1.950 beschermers (target beperken tot maximaal 2.000)

Landschap Noord-Holland Magazine

Communicatie & Marketing voerde een restyling van Landschap Noord-Holland magazine door, in lijn met onze nieuwe communicatiestrategie. Ook de redactievoering kreeg een andere invulling. Het redactieteam bestaat nu louter uit mensen die het magazine daadwerkelijk maken. Om te toetsen bij de lezers wat zij van de nieuwe vormgeving en inhoud van het magazine vinden werd eind van het jaar een lezersonderzoek gehouden. De lezers zijn zeer tevreden over de vormgeving en inhoud. Zij geven het magazine een 8,5. Een mooie stijging ten opzichte van 2013: toen scoorden we een 7,8.

Terreinbebording krijgt facelift

De terreinbebording in onze natuurgebieden verkeert op sommige plaatsen in verouderde staat. Ook de aantrekkelijkheid, beleving, informatie, leesbaarheid en educatieve waarde vraagt om verbetering. In 2016 is daarom de huisstijl gerestyled en werden de belangrijkste bebording van Buitenplaats Leyduin vervangen. In 2017 werd de resterende bebording op Leyduin vervangen. Vervanging van de bebording in de Noordduinen werd voorbereid. Uitvoering volgt in 2018. In de komende vijf jaar zullen andere natuurgebieden volgen. De verbetering werd mede mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij.

Website en emailnieuwsbrieven

In 2017 is er sprake geweest van een flinke stijging in het aantal websitebezoekers: 202.631 gebruikers (+12% t.o.v. 2016). Omdat de website sterk verouderd is, niet geschikt voor mobiele apparaten, maar wel een steeds grotere rol in onze communicatie- en marketinginspanningen krijgt, bereidden we de ontwikkeling van een nieuwe website voor. Limoengroen en Puurpixl werden gekozen om de site te ontwikkelen. Dat gebeurt in 2018. Vanaf maart brachten we ook maandelijks een emailniewsbrief uit. En met succes. De openingsratio was gemiddeld op 51,7%. In totaal ontvingen 20.339 mensen de nieuwsbrieven.

Fondsenwerving enorm belangrijk

Zeer belangrijk was de communicatie- en fondsenwervingsopgave om inkomstenstromen veilig te stellen en nieuwe inkomstenstromen uit de markt te halen voor natuur en landschap. Hieronder een overzicht van de belangrijkste particuliere fondsen en instellingen waarvan we een bijdrage ontvingen voor specifieke projecten:

- AHAM Vastgoed
- Ars Donandi + Russell-ter Brugge Fonds
- Dinamo Fonds
- M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
- Van der Hucht De Beukelaar Stichting
- Stichting de Versterking
- Stichting Jaap van Duijn Vogelfonds
- Stichting de Lange Brug
- Stichting Mr. Cornelis Roozen Fonds
- Stichting Dioraphte
- Stichting TriArcus
- P.M. Duyvisfonds
- Stichting Zabawas
- VSB Fonds Beemster
- Prins Bernhard Cultuurfonds (dankzij het Erica Fonds, het Röpcke-Winia Fonds, het Barbara Eveline Keuning Fonds, en het Ger Jansen Fonds)
- Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland (dankzij het Van Lange Fonds, een van de CultuurFondsen op Naam)

Landschap Noord-Holland ontving subsidie van o.a. de provincie Noord-Holland, het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, het Ministerie van OCW (via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, en diverse gemeenten. De Nationale Postcode Loterij was ook in 2017 een zeer belangrijke partner.

Nationale Postcode Loterij

De Nationale Postcode Loterij is al jaren één van onze belangrijkste partners. We kunnen met de bijdrage van de Postcode Loterij heel veel projecten realiseren. Om de goede samenwerking uit te dragen vermelden we in allerlei communicatiemiddelen de samenwerking, zoals de bouwboarden bij gebieden waar projecten gerealiseerd worden, op het wagenpark, gereedschap, promotiewagens, informatiepanelen, in de tijdschriften 'Landschap Noord-Holland' en 'Tussen Duin & Dijk' (beide 4x per jaar), jaarverslagen en op de website.

Wij worden gesteund door

Wandelvrienden

In 2016 hebben we een nieuw fondsenwervingsconcept ontwikkeld: WandelVriend, om donaties te werven voor onderhoud van wandelvoorzieningen in Noord-Holland. Op het hoogtepunt in het voorjaar 2016 hadden we 800 WandelVrienden. Omdat in 2017 de opbrengsten tegenvielen terwijl er een flinke communicatie inspanning voor nodig was, hebben we samen met partner Recreatie Noord-Holland besloten het concept te stoppen. De groep deelnemers is daarover geïnformeerd.

Nieuwe instroom en behoud van bestaande Beschermers

Dit jaar wisten we via campagnes de dalende trend onder onze Beschermers een halt toe te brengen. Er was zelfs sprake van een kleine groei: van 32.440 naar 32.996 Beschermers. We gaven mensen de gelegenheid om medewerkers van Landschap Noord-Holland op een informele manier te ontmoeten, via excursies, evenementen, nieuwsbrieven, een gratis magazine en informatie over natuurgebieden dichtbij huis bijvoorbeeld. Zo enthousiasmeerden we hen om ook Beschermers te worden en de Noord-Hollandse natuur te steunen. Mensen die al Beschermers waren ontvingen vier keer het Landschap magazine en degene die de emailniewsbrief ontvingen, kregen daarnaast regelmatig een bijzonder aanbod, bijvoorbeeld van het boek "Aan Zee".

Giftacties voor excursieboot, snippenland en paddentunnels

Elk jaar organiseren we drie giftacties, waarmee we de realisatie van specifieke projecten mogelijk maken. We vroegen onze Beschermers om een financiële bijdrage voor de aanschaf van een rolstoelvriendelijke excursieboot in de Eilandspolder. De mensen gaven grif. We ontvingen maar liefst € 63.000,- zodat we ook een bijbehorend rolstoel pad konden realiseren en de oude excursieboot konden aanpassen aan huidige eisen. Alle giftgevers kregen een uitnodiging voor een excursie in de nieuwe boot. Onze boswachters hebben gedurende 5 weekenden meer dan 700 enthousiaste giftgevers rondgevoerd. Een megaprestatie!

Een tweede giftactie was de inrichting van snippenland in het IJperveld. De watersnip is zeldzaam. Er broeden jaarlijks slechts 4 paartjes in het IJperveld. Door 15 hectare land met brede greppels en veel plasdras in te richten, maken we het gebied aantrekkelijker voor deze watervogel. Het benodigde bedrag van € 46.000 werd dankzij de Beschermers gehaald. En meteen is een weidemoentje geplaatst dat het polderwater op peil houdt. Komend voorjaar nemen ons boswachters de giftgevers mee op excursie naar het snippenland.

Tot slot vroegen we financiering voor de aanleg van drie paddentunnels op Buitenplaats Leyduin, kosten € 48.000,-. We haalden € 32.000,- op, genoeg om twee van de drie gewenste tunnels te realiseren. Komend jaar proberen we de financiering voor de laatste tunnel te realiseren. Ook hier krijgen alle giftgevers een uitnodiging om te zien waaraan zij geschonken hebben. Deze schemerwandeling vindt in het voorjaar plaats. Uiteraard in de hoop padden en kikkers door de tunnels te zien trekken richting het plas/dras gebiedje voor Huis Leyduin waar ze voor nageslacht zorgen.

Steun via nalatenschappen

In 2017 werden 12 nieuwe nalatenschappen aangemeld: zes legaten en zes erfenissen. In onze communicatie brengen we waar mogelijk het onderwerp onder de aandacht. Zo hebben we in het tijdschrift testimonials opgenomen; interviews met Beschermers die ons hebben opgenomen in het testament. Zes mensen zochten daarop contact om Landschap Noord-Holland in hun testament op te nemen. Ook brengen we de mogelijkheid voor nalaten via de website en nalaten folder onder de aandacht bij mensen. Onze boswachters informeren ook regelmatig mensen die interesse hebben in nalaten of het geven van een gift.

Steun van Bedrijfsvrienden

Gedurende 2017 hebben in totaal 51 bedrijven ons gedurende het gehele, of een gedeelte van het jaar gesteund als Bedrijfsvriend of Sponsor. Er meldden zich in 2017 zes nieuwe bedrijven aan bij ons aan (1 excellente partner, 3 vrienden en 2 sponsors). Een totaal van 3 vrienden hebben in 2017 de Bedrijfsvriendschap niet verlengd. Aan het einde van 2017 had Landschap Noord-Holland 49 Bedrijfsvrienden / Sponsors. Het aantal Bedrijfsvrienden is daarmee licht gestegen: van 46 eind 2016 naar 49 bedrijven eind 2017. Drie bedrijven gaven nog een sponsorbijdrage voor de realisatie van MOOOISTE Landschapsfestival. Dat waren BPD, Imbema Holland BV en Batenburg Notarissen.

5 Organisatie

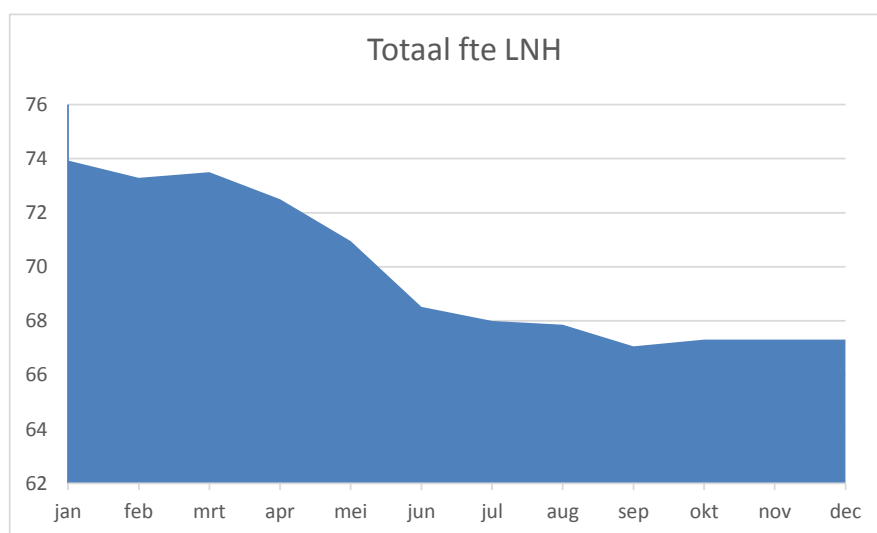
5.1 Sociaal jaarverslag

Omvang formatie en samenstelling personeelsbestand

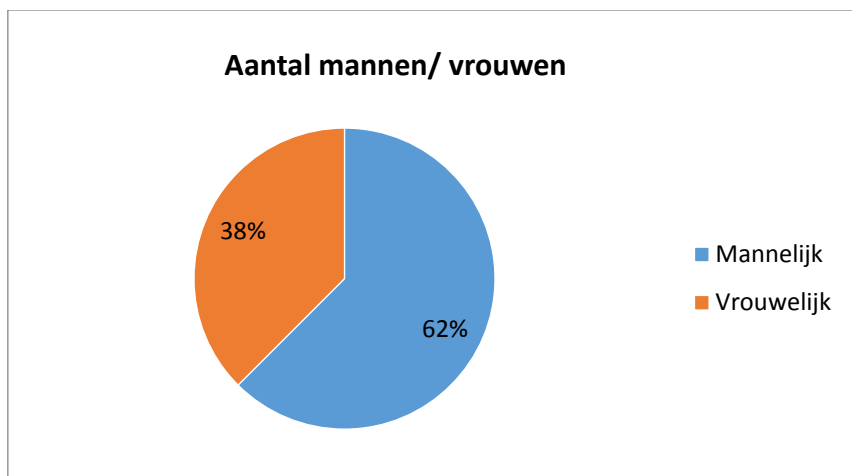
Elke medewerker is werkzaam op een formatieplaats, uitgedrukt op basis van fte. Bij Landschap Noord-Holland is 1 fte een werkweek van 37 uur (o.b.v. cao bos en natuur, ondernemingsdeel de Landschappen).

Eind 2017 waren er 80 medewerkers (67,31 fte) in loondienst en eind 2016 waren dat er 89 (73,66 fte). De aantallen zijn exclusief 0-uren arbeidsovereenkomsten en stagiaires.

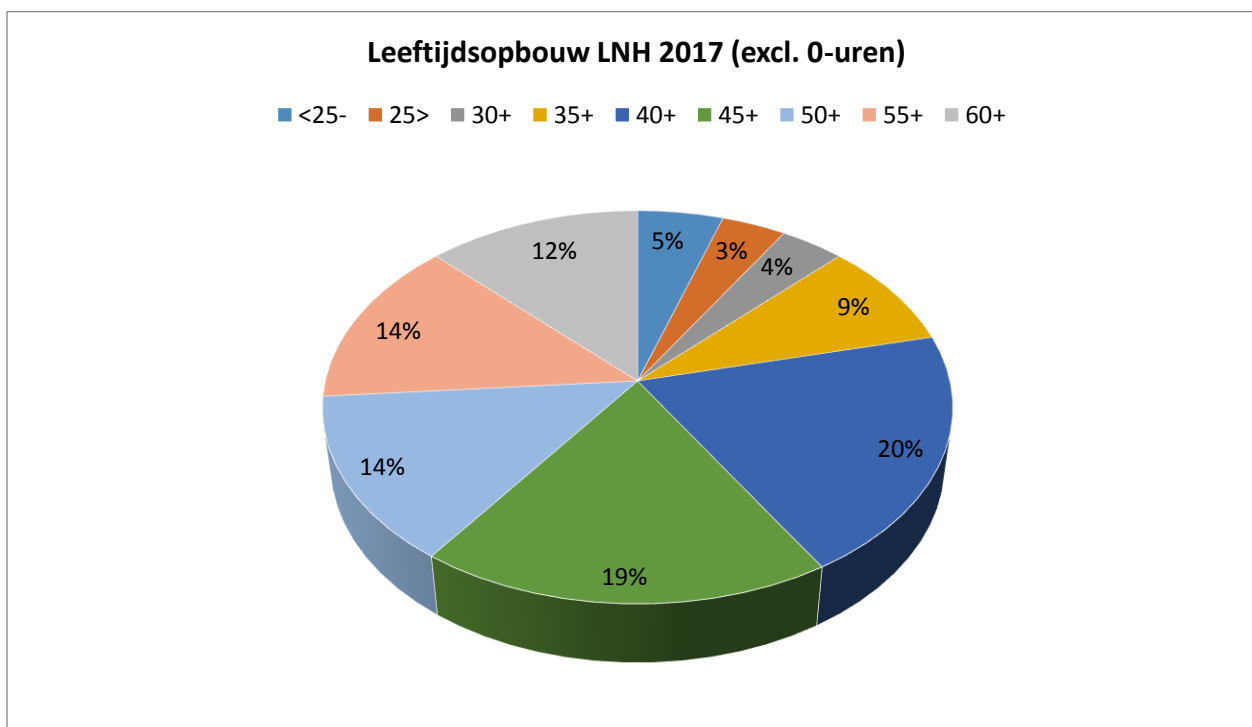
Het grootste deel van de medewerkers werkt parttime (69%), gemiddeld tussen de 24 en 32 uur per week.

Eind 2017 bestaat het personeelsbestand uit 62% mannen en 38% vrouwen. Eind 2016 was de verhouding 61% mannen en 39% vrouwen.

De gemiddelde leeftijd bij Landschap Noord-Holland bedraagt in 2017 47 jaar (in 2016 was dit gemiddeld 46 jaar). De reden hiervan is dat 59% van de medewerkers een leeftijd heeft tussen de 45+ en 60+ en 41% van de medewerkers een leeftijd onder de 45 jaar heeft.

In 2017 was aanvankelijk sprake van 14 medewerkers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. Vanuit de participatiewet waren er 8 medewerkers met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd werkzaam in de functie van Medewerker Groenploeg A. Hiervan zijn in de loop van 2017 2 arbeidsovereenkomsten beëindigd.

In totaal waren er 8 medewerkers met een 0-uren arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd in dienst, waarvan 6 seizoen medewerkers. Van 6 medewerkers werd de 0-uren overeenkomst beëindigd.

Tevens zijn er 6 stagiaires ingezet. De stagiaires hebben een afstudeeronderzoek of een meewerkstage verricht.

Werving & Selectie

In 2017 zijn totaal 7 sollicitatieprocedures doorlopen en afgerond, te weten voor de vacatures: Commercieel Projectleider Advies, Directiesecretaresse, Hoofd Uitvoering, Projectmedewerker Onderzoek & Advies (2x), Medewerker personeels- en salarisadministratie (interne vacature). Tevens waren er 2 vacatures voor seizoenswerk, te weten Senior Medewerker Groenploeg en Medewerker Groenploeg.

Ziekteverzuim

Het verzuimpercentage 2017 in Nederland is 4% (bron: CBS) en in de sector Bos en Natuur 4,4% (1^e ziektejaar) en 0,8% (2^e ziektejaar) (bron: Stigas). Het gemiddeld verzuim bij Landschap Noord-Holland in 2017 is 6,4% (2016: 5,1%). In vergelijking tot het verzuimpercentage in Nederland en de sector Bos en Natuur is dit aanzienlijk hoger. Het ziekteverzuimpercentage bij Landschap Noord-Holland is opgebouwd uit kort verzuim (<8 dagen), 1%, middel verzuim (8-43 dagen), 0,95% en lang verzuim (43-366 dagen) 4,45%. Kort en middel verzuim betreft meestal een griep of verkoudheid. Het langdurig verzuim betreft fysieke en psychische klachten. De klachten zijn werk en/of privé gerelateerd. We streven ernaar om in 2018 het verzuimpercentage te verlagen door middel van het optimaliseren van de verzuimbegeleiding en de verzuimpreventie in samenwerking met een nieuwe arbodienst.

Functioneren & beoordelen

In 2017 is er in totaal 85% (in 2016: 61%) van de functioneringsgesprekken gehouden. Ten opzichte van 2016 is het percentage van de functioneringsgesprekken gestegen. Voor 2018 is er een nieuwe een nieuwe functionerings- en beoordelingssystematiek ontwikkeld. Het betreft een jaarlijks terugkerende cyclus wat bestaat uit een POP-gesprek, functioneringsgesprek en beoordelingsgesprek.

Opleidingen

In 2017 is de verplichte herhalingscursus EHBO incompany georganiseerd, met deelname van 19 medewerkers. De herhalingscursus BHV is door 3 medewerkers gevolgd. Binnen de afdeling Gebieden hebben 9 medewerkers de permanente her- en bijscholing voor buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA) en Regeling Toetsing Geweldsbeheersing BOA (RTGB) gevolgd. Binnen de organisatie hebben een aantal medewerkers een opleiding(en) of een coaching traject gevolgd en zijn er verschillende teamtrainingen geweest. Voor 2018 zullen de opleidingsbehoeften- en wensen op organisatie-, afdelings-, en medewerkersniveau worden geïnventariseerd en worden verwerkt in een opleidingsplan.

Vertrouwens persoon

Begin 2017 is een nieuwe vertrouwenspersoon aangesteld i.v.m. het vertrek van de vorige vertrouwenspersoon. Om de rol als vertrouwenspersoon in te kunnen vullen, heeft zij een opleiding vertrouwenspersoon gevolgd. De vertrouwenspersoon heeft in 2017 geen meldingen ontvangen.

Functiewaardering

Naar aanleiding van het actualiseren van de functiebeschrijvingen in 2016, heeft er in 2017 een functiewaarderingsronde plaatsgevonden op basis van de regeling functiebeschrijving- en waardering Landschap Noord-Holland.

Medewerker Tevredenheids Onderzoek

Eind 2017 heeft er een Medewerker Tevredenheids Onderzoek (MTO) plaatsgevonden. Met dit onderzoek is er geïnventariseerd hoe medewerkers het werken bij Landschap Noord-Holland ervaren en wat ze zien als sterke punten en als verbeterpunten binnen de organisatie. Het doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de ervaringen van medewerkers om daarmee de kwaliteit van de organisatie te kunnen verbeteren.

Reorganisatie Groenploeg

De reorganisatie van de Groenploeg heeft de 1^e helft van 2017 plaats gevonden. Meer informatie zie hoofdstuk 4.1.

5.2 Kwaliteit, Arbo en Milieu 2017

Arbo en Gebieden

In 2014 kregen de Gebiedsteams opdracht om de vrijwilligers te verzelfstandigen bij de uitvoering van de werkzaamheden in het veld. Aandachtspunt is dat de veiligheid geborgd moest worden. Het werk van de vrijwilligers in de eigen terreinen moet voldoen aan de wet- en regelgeving van de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet). Deze wet bepaalt dat in alle situaties waar een gezagsverhouding is, dit moet worden beschouwd als een werkgever – werknemer verhouding. Als de vrijwilliger werkt op de terreinen, met machines en gereedschappen, persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) en volgens de beheerplannen van Landschap Noord-Holland, dan wordt dit gezien als een gezagsverhouding en moeten de vrijwilliger onder dezelfde voorwaarde werken als medewerkers.

Teken en ziekte van Lyme

In 2017 zijn er 21 meldingen binnengekomen van tekenbeten waarvan 19 uit Zuid-Kennemerland. Twee medewerkers hebben in 2017 door een tekenbeet ziekte van Lyme opgelopen. Dit jaar is gestart met een proef om gaiters (gamaschen/beenkappen) te dragen in Zuid-Kennemerland met een teken werend middel.

Sinds kort is er een NEN-norm vastgesteld over teken werende kleding. Volgend de Arbo regelgeving is een werknemer verplicht de teken werende kleding aan te bieden als werknemers risico lopen. Werknemers zijn niet verplicht dit te dragen omdat er een bestrijdingsmiddel in de kleding is verwerkt.

Actualisatie RI&E

In 2016 is de risico- inventarisatie en - evaluatie (RI&E) geheel vernieuwd en getoetst door Stigas. Jaarlijks worden alle locaties bezocht voor het onderhoud van de RI&E waarbij 1 locatie samen met de arbeidsdeskundige van Stigas. Bij deze onderhoudsronde zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

- Aandacht voor het afschermen van bewegende machine delen
- Gebruik van gordels op de trekker
- Verplichte opleiding van gebruik van een hoogwerker
- Instructie en toezicht bij rietbranden (afgerond/klussenkaart)
- Aandacht voor stekende en bijtende insecten (allergie)
- Beter instellen van bureaus op de buitenlocaties (afgerond)

BHV

Na de verhuizing van het kantoor naar Heerhugowaard is het noodplan Heiloo aangepast aan de situatie in Heerhugowaard. Afgesproken is dat voor dit jaar er geen ontruimingsoefening komt. Wel wordt er met de BHV-ers en de FO gecontroleerd of alles in orde is voor een ontruiming. Bij terugkeer in Heiloo zal dit samen met Kennemer Wonen worden opgezet.

Op Huis Leyduin is de BHV op Leyduin nog niet volledig op orde. Het CO (koolmonoxide) incident in huis Leyduin heeft aangetoond dat dit wel noodzakelijk is bij de dagelijkse bezetting met de huurders. Bij evenementen op Buitenplaats Leyduin kunnen er tot 90 mensen aanwezig zijn. Niet duidelijk is hoe de BHV verantwoordelijkheid dan geregeld is.

Voor Busch en Dam was het beleid dat er altijd een bezetting was van 2 tot 3 mensen waardoor kon worden volstaan met een EHBO-er en eens in de drie jaar een brandblustraining. Na de reorganisatie is de bezetting uitgebreid. Dit betekent dat er een scan moet worden uitgevoerd om te kijken of voor de locatie een BHV-plan/ontruimingsplan moet worden opgesteld.

Er is overleg geweest over de BHV organisatie op het Fort met De Heeren van Zorg geweest om afspraken te maken waar de verantwoordelijkheden liggen met betrekking tot de BHV. Hierin worden ook evenementen meegenomen. In 2018 krijgt dit een vervolg.

Bij het voormalige bezoekerscentrum IJperveld zou een BHV organisatie moeten worden opgezet. Dit is nooit opgeplakt vanwege de sluiting van het bezoekerscentrum. Onduidelijk is of bij het huidige gebruik van het gebouw een BHV-organisatie nodig is. Dit zoeken we in 2018 uit om indien nodig maatregelen te nemen.

Ongevallen

Ongevallencategorie	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Totaal aantal meldingen (bijna) ongeval of gevaarlijke situatie	11	37	19	11	6	14
Waarvan ongevallen met letsel – na behandeling kon worden doorgewerkt	3	9	8	2	0	1
Waarvan ongevallen met verzuim > 1dag	0	8	6	3	2	4
Ernstig ongeval	g.g.	2	0	0	0	3
Dodelijke ongevallen	0	0	0	0	0	0

In 2017 hebben 3 ernstige ongevallen plaatsgevonden waarbij melding gedaan moest worden bij de inspectie SZW (voorheen de arbeidsinspectie). Twee ongevallen hadden geen gevolgen. In november 2017 is een hand bekneld geraakt tussen een klaphek waarbij de hand geopereerd moest worden. Dit ongeval is uitgebreid geanalyseerd met de Inspecteur SZW en heeft geleid dat Landschap Noord-Holland aan een pilot meedoet waar een plan van aanpak moet worden opgesteld en uitgevoerd dat tot doel heeft dat ongevallen in de toekomst voorkomen worden. Bij een goede uitvoering van het plan kan een boete voorkomen worden.

Een van de onderdelen uit dit plan van aanpak is het gebruik van de Last Minute Risico Analyse (LMRA) en de Taak Risico Analyse (TRA). Binnen Landschap Noord-Holland moet het helder zijn wie, wanneer, hoe en bij welke taken en risico's de LMRA's en TRA's moeten worden uitgevoerd. Onderstaande tabel geeft het aantal (bijna) ongevallen met en zonder letsel weer in de afgelopen 5 jaar.

Meldingen ongevallen en gevaarlijke situaties 2013-2017	meldingen	Geen letsel	Letsel zonder verzuim	Letsel met verzuim
Werken op hoogte	2			2
Op- en afladen aanhanger	8	6		2
Bevinden in de gevarenszone	19	7	7	5
Uitglippen	8	2	2	4 (1)
Geen/onjuist gebruik PBM's	10	3	3	4
Onveilige handeling	17	8	4	5 (2)
Agressie en geweld	2	2		
Werkvoorbereiding	4	3	1	
Overig	17	13	3	1
TOTAAL	87	44	20	23

(-) met ziekenhuisopname

ISO 9001 en VCA

Audit en nieuwe ISO 9001:2015 norm (ter kennisname)

In november 2017 is bij Natuurlijke Zaken weer audit uitgevoerd en deze is zonder afwijkingen afgerond. Aanvankelijk zou NZ opgaan voor de nieuwe ISO norm maar dat kan alleen bij een volledige her-certificering. Omdat in er 2018 een her-certificering gepland was is dit naar 2018 doorgeschoven. Op 24 mei heeft het vooronderzoek van de her-certificering plaatsgevonden.

Voor de nieuwe norm is het handboek ISO 9001 en VCA aangepast, is er een contextanalyse opgesteld en is alle wet- en regelgeving op een rij gezet.

Doelstellingen ISO 9001

ISO 9001 verlangt dat er jaarlijks een aantal doelstellingen worden vastgesteld. Bij Landschap Noord-Holland waren dat:

- CRM in Exact
In 2017 is een Key-users groep bezig geweest met praktische problemen van het CRM en met opschoning. Er is een training ontworpen en deze wordt voor de zomer 2018 aangeboden aan alle afdelingen.
- Documentmanagementsysteem
In 2018 komen er pilots en de uitrol zal eind van het jaar en in 2019 starten.
- Klanttevredenheid
Bij Onderzoek & Advies lopen de klanttevredenheidsonderzoeken (KTO'S) redelijk. Bij de Groenploeg is de respons mager. Er wordt onderzocht of de KTO's aan Groenvision gehangen kunnen worden.

vakkennis						meedenken bij problemen						
reponstijd offerte	duidelijkheid offerte	kwaliteit werk	prijs/kwaliteit	vakkennis medewerker	werken volgens planning	nakomen afspraken	informereren afwijkingen	medenken problemen	bereikbaarheid communicatie	facturatie	veiligheid en duurzaamheid	gemiddeld
6,9	7,2	7,6	7,3	7,8	7,6	7,6	7,4	7,8	7,4	6,6	7,7	7,5
												GP
8,0	7,8	7,8	7,3	8,3	7,5	8,0	7,5	8,0	7,6	7,5	7,5	7,7
												O&A

Projectevaluaties

In 2017 is een nieuwe aanpak met een nieuw evaluatieformulier ingevoerd. Dit werkt nog niet naar wens. Met Onderzoek & Advies zijn nieuwe afspraken gemaakt om het proces te verbeteren. Bij de Groenploeg wordt onderzocht om de projectevaluatie aan GroenVision te koppelen.

Werkplekinspecties

In 2017 zijn er 28 werkplekinspecties uitgevoerd bij de Groenploeg. Bij 21 inspecties zijn er geen tekortkomingen geconstateerd. De tekortkomingen die zijn geconstateerd waren; onvoldoende EHBO-middelen, machines zonder keuring, mensen/medewerkers binnen de gevarenzone, geen reddingsvesten aanwezig.

Bij de afdeling Gebieden zijn 10 werkplekinspecties uitgevoerd. Bij 8 zijn er geen tekortkomingen geconstateerd. Tekortkomingen die zijn geconstateerd waren; geen persoonlijke beschermingsmiddelen, geen EHBO-middelen en te zwaar tillen.

Toolboxbijeenkomsten

Toolboxbijeenkomsten	Aantal deelnemers Groenploeg	Aantal deelnemers Gebieden
- Trekker rijden	11	11
- Reddingsvesten	11	
- Werken met de 1-assige trekker	9	7 + 9 + 7
- Snoeien en handgereedschap	10	
- Tiltechniek	10	
- Motorkettingzaag	10	
- Basis EHBO	9	9
- Flora Fauna	11	
- Alg Arbo/Gebruik LMRA	9+9+8+6	8 + 5 + 9
- Juist gebruik arbeidsmiddelen	11	
- Greppelbuizen en hogedrukspuit		7
- Gehoorbescherming		12
- Bosmaaier		7

Leveranciersbeoordeling (ter kennisname)

Uit de leveranciersbeoordeling blijkt dat Landschap Noord-Holland in het algemeen tevreden is over de leveranciers. Er zijn 7 leveranciers met matig beoordeeld. Deze zijn van de lijst van leveranciers geschrapt.

De leveranciersbeoordeling wordt 1x per jaar geactualiseerd. Dit is een moment opname. Er ligt een verbetering klaar om de leveranciersbeoordeling te integreren in Exact. Daarbij wordt de beoordeling direct zichtbaar in het relatiebestand. Dit systeem kan worden ingevoerd zodra de opschoning van het CRM is afgerond.

6 Verantwoordingsverklaring

6.1 Inleiding

De Raad van Toezicht en het Bestuur leggen in deze verklaring verantwoording af over drie voor haar algemeen geldende principes:

- Binnen de organisatie dient de functie van 'toezichthouder' duidelijk gescheiden te zijn van het 'besturen', dan wel van de 'uitvoering'
- De organisatie dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen zodat effectief en doelmatig wordt gewerkt aan het realiseren van de doelstelling
- De organisatie streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

6.2 Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren

Zoals in de inleiding aangegeven, is gekozen voor een - in de statuten verankerd - overzichtelijk en helder onderscheid in het toezicht door de Raad van Toezicht (die het bestuur daarnaast ook adviseert en ondersteunt) en het bestuur door de directeur.

De directeur/bestuurder is verantwoordelijk voor de opstelling van het beleid en de uitvoering van het werk zoals neergelegd in het Meerjarenbeleidsplan (MBP) en de daarmee verbonden jaarlijkse afspraken bij de vastgestelde begroting. De directeur is daarbij gebonden aan het directiestatuut.

De leden van de Raad van Toezicht vervullen hun toezichtstaak voor drie jaar. Er is een rooster van aftreden vastgesteld.

Ter voorbereiding van de vergaderingen van de Raad van Toezicht functioneert een Financiële Commissie bestaande uit drie leden van de RvT. De Financiële Commissie bereidt de financiële paragraaf voor ten behoeve van een verantwoorde en effectieve bespreking in de RvT. De directeur en controller brengen de conceptnotities in en geven toelichting en verantwoording op en over de gemaakte keuzes. Aandacht behoevende kwesties of noodzakelijke afwegingen worden in de Financiële Commissie (voor)besproken. Ook is er tijd om van gedachten te wisselen en een gezamenlijk beeld te vormen over het korte - en lange termijn financiële beleid van Landschap Noord-Holland.

Uiteindelijke besluiten en goedkeuringen m.b.t. de financiële paragraaf worden genomen in de RvT.

Het functioneren van de directeur wordt jaarlijks geëvalueerd door de Raad van Toezicht. De voorzitter plus een lid uit de RvT houden de jaarlijkse functioneringsgesprekken en het jaarlijkse beoordelingsgesprek met de directeur.

Onderdeel van de controle op toezicht, bestuur en uitvoering vormt tevens een zelfevaluatie van de RvT. Deze door een onafhankelijke partij op te stellen evaluatie zorgt voor een betrouwbaar beeld over het functioneren en effectiviteit van haar leden en samenwerking.

Bezoldiging

De Raad van Toezicht verricht haar werk onbezoldigd. Leden worden via een open procedure geworven. In de bestuursreglementen bij de statuten is een profiel Raad van Toezicht opgenomen.

De functie van directeur is gewaardeerd op basis van de functiewaarderingsmatrix uit de cao Bos en Natuur. Het salaris is, binnen de vastgestelde salarisschalen, bij aanname door de Raad van Toezicht vastgesteld. Landschap Noord-Holland werkt niet met variabele beloningen of bonussen.

6.3 Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Van groot belang voor zicht op effectiviteit en doelmatigheid van de stichting zijn, naast het jaarverslag en de jaarrekening, de financiële rapportages en de halfjaarlijkse rapportage die in de Raad van Toezicht worden besproken. De planning en control cyclus is voldoende professioneel opgesteld zodat deze op maandelijkse basis LNH de noodzakelijke inzichten geeft.

Ter voorbereiding op de vaststelling van de jaarrekening heeft de Financiële Commissie overleg met de accountant.

Doelbestedingspercentage, kostenpercentage fondsenwerving en kostenpercentage beheer en administratie

	<u>Werkelijk 2017</u>	<u>Begroot 2017</u>	<u>Werkelijk 2016</u>
Bestedingen aan doelstellingen / totale baten (*1)	79,9%	80,4%	84,1%
Bestedingen aan doelstellingen / totale lasten	84,6%	80,3%	85,1%
Kosten eigen fondsenwerving / baten eigen fondsenwerving	11,9%	36,5%	18,2%
Kosten beheer en administratie / totale lasten	12,9%	13,5%	12,4%

De kosten van fondsenwerving blijven binnen de norm van het CBF.

Treasury – beleggingsbeleid

In 2017 zijn geen beleggingen verricht. Binnen het meerjarenbeleidsplan zal worden gezien of nieuwe beleggingen mogelijk en wenselijk worden geacht. Het risicoprofiel dient laag te zijn en het doel is dat het rendement een bijdrage levert aan de exploitatie.

Reservebeleid

Het beleid ten aanzien van functie en omvang van het eigen vermogen is dat het eigen vermogen dient om de vaste activa, benodigd voor het realiseren van de doelstellingen, te financieren. Daarnaast dient het vermogen om de continuïteit van de activiteiten te waarborgen in geval dat inkomstenbronnen al dan niet tijdelijk tekort schieten en om de slagvaardigheid in het opereren van de stichting te verzekeren. De norm voor de gewenste omvang van de continuïteitsreserve is gebaseerd op 10% van de gemiddelde begrote baten voor de komende vier jaren. Gebaseerd op de meerjarenbegroting is de gewenste omvang € 931.000. Op basis van de CBF norm, 1.5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie, bedraagt de maximale toegestane continuïteitsreserve € 11.856.000. Per balansdatum is de continuïteitsreserve toereikend. De stichting heeft bestemmingsfondsen gevormd door giften die zijn ontvangen naar aanleiding van acties onder onze beschermers met een specifiek doel.

6.4 Personeel

Iedere drie jaar wordt een medewerker tevredenheidsonderzoek gehouden. Het onderzoek heeft tot doel te meten of Landschap Noord-Holland een aantrekkelijke werkgever is voor haar medewerkers op het gebied van onder meer personeelsbeleid, arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, communicatie en de organisatie.

Elk jaar vinden functioneringsgesprekken plaats tussen medewerkers en leidinggevenden teneinde de medewerkers optimaal te kunnen blijven inzetten en hen te stimuleren zich te blijven ontwikkelen.

6.5 Omgang met belanghebbenden

Landschap Noord-Holland streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in vrijwilligers en medewerkers, Beschermers, schenkers, relaties, bedrijven, Vrienden, overheden, semioverheden, particulieren, natuur- en milieuorganisaties, agrariërs en hun organisaties en andere betrokkenen.

De Raad van Toezicht hecht zeer aan een verantwoording middels een helder jaarverslag en jaarrekening aan o.a. de subsidiegevers, donateurs (Beschermers) en sponsors (Vrienden). Naast dit jaarverslag staat op de website van Landschap Noord-Holland geplaatst een publieksjaarverslag. Bestuurlijk en ambtelijk overleg met de provincie Noord-Holland en andere overheden vindt veelvuldig plaats.

Om externe belanghebbenden goed van dienst te kunnen zijn, is allereerst een goed intern functioneren wezenlijk. Het medewerker tevredenheidsonderzoek, scholing, afdelingsoverleg, medewerkers overleg, leidinggevendenoeverleg e.d., zijn daarbij belangrijke middelen. De externe waardering voor het werk wordt immers sterk bepaald door de contacten van de medewerkers bij het uitvoerende werk voor waterschappen, provincie, gemeenten en particulieren.

Naast het jaarverslag en de publieksversie daarvan wordt met alle doelgroepen gecommuniceerd via onze website en ons kwartaaltijdschrift 'Landschap Noord-Holland'. Daarnaast is de stichting vijf dagen per week bereikbaar via onze Front Office in Heiloo. Tenslotte zoekt Landschap Noord-Holland veelvuldig de publiciteit via o.a. persberichten en interviews.

Landschap Noord-Holland wordt door leden van de Raad van Toezicht vertegenwoordigd in de besturen van de beide koepelorganisaties waarbij zij is aangesloten, De12Landschappen en Landschapsbeheer Nederland.

De vele professionele contacten van medewerkers van het Landschap met andere organisaties vinden plaats via vele structurele overleggen en bilaterale contacten.

Van grote betekenis is het gevoel van onderlinge betrokkenheid tussen de meer dan 9.000 vrijwilligers en de organisatie.

7 Jaarrekening

Jaarrekening

Balans per 31 december 2017
Staat van baten en lasten over 2017
Kasstroomoverzicht

Toelichting algemeen
Toelichting op de balans
Toelichting op de staat van baten en lasten

Overige gegevens

Bestemming resultaat
Controleverklaring

7.1 Balans per 31 december 2017 (na resultaatbestemming)

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
ACTIVA	€	€
(*1000)		
<i>Immateriële vaste activa</i>	137	216
<i>Materiële vaste activa</i>	2.112	1.243
<i>Financiële vaste activa</i>	<u>51</u>	<u>57</u>
	2.300	1.516
 <i>Voorraden</i>	 25	 49
<i>Vordering en overlopende activa</i>	4.951	3.370
<i>Liquide middelen</i>	<u>4.678</u>	<u>5.345</u>
	9.654	8.764
 Totaal	 <u><u>11.954</u></u>	 <u><u>10.280</u></u>
 PASSIVA		
(*1000)		
<i>Reserves en fondsen</i>		
- reserves		
continuïteitsreserve	3.013	3.085
bestemmingsreserve	<u>3.466</u>	<u>2.352</u>
	6.479	5.437
- fondsen		
bestemmingsfondsen	<u>779</u>	<u>818</u>
	7.258	6.255
 <i>Voorzieningen</i>	 594	 546
 <i>Langlopende schulden</i>	 720	 158
 <i>Kortlopende schulden</i>	 3.382	 3.321
 Totaal	 <u><u>11.954</u></u>	 <u><u>10.280</u></u>

7.2 Staat van baten en lasten over 2017

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
BATEN			
(*1000)			
- Baten van particulieren	2.335	1.145	1.306
- Baten van bedrijven	710	60	232
- Baten van loterijorganisaties	1.125	1.125	1.125
- Baten van subsidies van overheden	5.233	3.669	5.774
	<u>9.403</u>	<u>5.999</u>	<u>8.437</u>
- Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten	2.526	3.157	2.534
- Overige baten	49	48	70
Som van de baten	11.978	9.204	11.041
LASTEN			
Besteed aan doelstellingen			
- Duurzaam beheer	6.176	5.210	5.468
- Onderzoek en advies	2.744	1.718	3.207
- Maatschappelijke verankering	647	485	637
	<u>9.567</u>	<u>7.413</u>	<u>9.312</u>
Wervingskosten	279	517	266
Kosten beheer en administratie	<u>1.463</u>	<u>1.284</u>	<u>1.361</u>
Som van de lasten	11.309	9.214	10.939
Saldo voor financiële baten en lasten	669	10-	102
Saldo financiële baten en lasten	8	10	28
	<u>8</u>	<u>10</u>	<u>28</u>
Resultaat uit reguliere bedrijfsvoering	677	-	130
- Bijzondere baten	406	-	140
- Bijzonder lasten voorgaande boekjaren	80	-	-
- Bijzondere baten voorgaande boekjaren	-	-	351
	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>351</u>
Resultaat na bijzonder baten	1.003	-	621
	<u>1.003</u>	<u>-</u>	<u>621</u>

7.3 Resultaatbestemming

Resultaat

(*1000)

Toevoeging aan continuïteitsreserve in verband met resultaat 2017	8-
Onttrekking aan continuïteitsreserve in verband incidentale last voorgaande boekjaren	80
Toevoeging aan bestemmingsreserve doelbesteding	786-
Onttrekking aan bestemmingsreserve doelbesteding	4
Toevoeging aan bestemmingsreserve beheer gebieden	158-
Onttrekking aan bestemmingsreserve beheer gebieden	140
Toevoeging aan bestemmingsfonds	225-
Onttrekking aan bestemmingsfonds	264
Toevoeging aan bestemmingsreserve in erfpacht uitgegeven vastgoed	314-
	1.003-

De oorsprong van dit resultaat 2017 is als volgt te verdelen:

Toevoeging reserves vanuit exploitatie 2017	964
Toevoeging reserves wegens bijzondere baten & Lasten	39
	1.003

7.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht geeft inzicht in de geldmiddelen die gedurende het boekjaar beschikbaar zijn gekomen en in het benutten van die geldmiddelen in hetzelfde boekjaar. Voorts is het kasstroomoverzicht opgesteld op basis van de indirecte methode, waarbij kasstromen uit hoofde van de interest en dividend zijn gerangschikt onder de kasstromen uit operationele activiteiten. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen en de vlottende effecten.

Kasstroom uit operationele activiteiten

(*1000)

	01-01-2017 t/m 31-12-2017	01-01-2016 t/m 31-12-2016
Bedrijfsresultaat (na bijzondere baten)	1.003	621
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	321	293
Mutaties voorzieningen	48	238
Mutaties werkkapitaal:		
- afname / toename voorraad	24	39
- afname / toename vorderingen	1.582-	241-
- afname / toename kortlopende schulden	61	1.018-
	<u>1.497-</u>	<u>1.220-</u>
Kasstroom uit operationele activiteiten	125-	68-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in immateriële vaste activa	6-	136-
Investerings in materiële vaste activa	1.098-	71-
Investerings in financiële vaste activa	-	-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	1.104-	207-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Afname / Toename langlopende schulden	562	-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	562	-
NETTO KASSTROOM	<u>667-</u>	<u>275-</u>

(*1000)

	01-01-2017 t/m 31-12-2017	01-01-2016 t/m 31-12-2016
Saldo liquide middelen per 1 januari	5.345	5.620
Saldo liquide middelen per 31 december	4.678	5.345
	<u>667-</u>	<u>275-</u>

7.5 Toelichting

Toelichting algemeen van Stichting Landschap Noord-Holland, te Heiloo

De jaarrekening is ingericht volgens de Richtlijn Fondsenwervende instellingen (RJ 650), uitgevaardigd door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Bijzondere posten

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de directie van Stichting Landschap Noord-Holland zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaand van de continuïteitsveronderstelling.

Alle in de toelichting vermelde bedragen zijn een veelvoud van € 1.000.

Grondslagen voor waardering

Voor zover niet anders vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd tegen de nominale waarde dan wel op basis van de aanschafwaarde.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de bestede kosten, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzonder waardeverminderingen.

De liniaire afschrijvingen zijn gebaseerd op de geschatte economische levensduur van 5 jaar.

Materiële vaste activa

Natuurterreinen en opstallen

Deze worden nagenoeg geheel gefinancierd met investeringssubsidies van het Rijk en de Provincie, hebben geen of zelfs een negatieve opbrengstwaarde en worden gezien het bijzonder karakter P.M. gewaardeerd.

Toelichting algemeen

Gebouwen, machines en installaties en overige materiële vaste activa

De minimum investeringsgrens van activa betreft een aanschafwaarde van € 5, voor zover het niet gedekt uit projectbijdragen en/of projectsubsidies en worden gewaardeerd tegen aanschafwaarde verminderd met lineaire afschrijvingen op basis van te verwachten gebruiksduur.

Onderhoudskosten worden in principe geactiveerd. Voor de afschrijvingen worden de volgende termijnen in acht genomen

gebouwen	10, 15 of 25 jaar
inventaris	3, 5 of 10 jaar
vervoermiddelen	2, 5 of 10 jaar
data- en telecommunicatie	3 of 5 jaar
verbouwingen	6 jaar
machines (incl. boten en tractoren)	3, 5, 10 of 20 jaar
gebouwen in ontwikkeling	10 jaar

In het geval dat investeringen zijn gefinancierd uit een speciale inzamelingsactie wordende baten uit de inzamelingsactie verwerkt in de staat van baten en lasten en wordt de investering geactiveerd onder de materiële vaste activa. De baten verkregen uit de inzamelingsactie worden via de bestemming van het saldo van baten en lasten worden toegevoegd aan een bestemmingsfonds. Uit het bestemmingsfonds valt jaarlijks via de bestemming van het saldo van baten en lasten een bedrag vrij naar rato van de afschrijvingen op het materieel vast actief ten gunste van de overige reserves.

Financiële vaste activa

(Afgekochte) landinrichtingsrente wordt geactiveerd tegen de aankoopprijs of restwaarde, verminderd met lineaire afschrijving op basis van te verwachten gebruiksduur en verminderd met eventuele subsidies ter zake.

Voorraden

Voorraden worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs. De verwerking van voorraden vindt plaats tegen het 'First in - First out' principe. Een eventuele voorziening voor incurantheid wordt hierop in mindering gebracht.

Onderhanden projecten

De projectopbrengsten en projectkosten uit hoofde van de onderhanden projecten worden verwerkt als baten en lasten in de staat van baten en lasten naar rato van de verrichte prestaties per balansdatum ('percentage of completion'-methode with zero profit). Verwachte verliezen op het onderhanden project worden onmiddellijk in de winst-en verliesrekening als last verwerkt. De mate waarin het onderhanden project is gerealiseerd, wordt bepaald op basis van de tot de balansdatum gemaakte projectkosten en- opbrengsten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen kostprijs na de eerste verwerking tegen de geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa worden gewaardeerd op kostprijs, een eventuele voorziening voor mogelijke oninbaarheid wordt hierop in mindering gebracht.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen.

Voorziening groot onderhoud gebouwen

Voor uitgaven voor groot onderhoud van gebouwen wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een periode van vijf boekjaren. De toevoegingen aan de voorziening worden bepaald op basis van het geschatte bedrag van het groot onderhoud en de periode die telkens tussen de werkzaamheden voor groot onderhoud verloopt.

Voorziening terreinbeheer

Voor uitgaven ten behoeve van non-cyclisch beheer wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een periode van vijf boekjaren. De toevoegingen aan de voorziening worden bepaald op basis van het geschatte bedrag van het beheer en de periode die telkens tussen de werkzaamheden voor dit non-cyclische beheer verloopt.

Toelichting algemeen

Kortlopende schulden

Onder de kortlopende schulden in een voorziening voor reorganisatie opgenomen welke wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen.

Langlopende schulden

Ter realisatie herbestemming Jufferhuis te Vogelenzang heeft Stichting Landschap Noord-Holland een langlopende financiering afgesloten bij het Restauratiefonds en Grondfonds. Het Jufferhuis is ter zekerheidstelling verpand. De aflossingsverlichtingen korter dan een jaar worden gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

Grondslagen voor waardering

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Baten

Bijdragen van beschermers hebben betrekking op een kalenderjaar. Nieuwe beschermers die zich voor 1 september aanmelden, worden geacht het gehele lopende kalenderjaar beschermer te zijn. Nieuwe aanmeldingen na 1 september worden beschouwd als vooruit ontvangen voor het komende kalenderjaar.

Nalatenschappen worden opgenomen in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld waarbij voor lopende nalatenschappen per jaareinde een betrouwbare schatting wordt gemaakt en deze verantwoord wordt als bate en vordering uit nalatenschappen.

Lasten

Kosten zijn zo direct mogelijk toegerekend aan de doelstellingen, werving baten en beheer en administratie. De kosten van het secretariaat, financiële administratie & planning en control en personeelszaken zijn volledig toegerekend aan beheer en administratie. De loonkosten van de directie zijn voor de helft toegerekend aan de doelstellingen, de overige helft is toegerekend aan Duurzaam Beheer en voor de helft aan Onderzoek en Advies. Algemene automatiseringskosten zijn op basis van het aantal werkplekken toegerekend. Algemene huisvestingskosten en algemene facilitaire kosten zijn toegerekend op basis van FTE's. De loonkosten van de eigen fondsenwerving betreffen de loonkosten van de interne marketeer en de helft van de loonkosten van de fondsenwerfer. De andere helft van de loonkosten van de fondsenwerfer zijn toegerekend aan de kosten werving baten inzake subsidies.

Voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi) publieke sector (WNT) heeft de instelling zich gehouden aan de Beleidsregel toepassing WNT. Stichting past de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen op vrijwillige basis toe.

7.6 Toelichting op de balans

Immateriële vaste activa

(*1000)

	Migratie- kosten ICT	Licenties	Totaal
	€	€	€
Stand per 1 januari:	212	4	216
	212	4	216
Aanschaffingen	6	-	6
Desinvesteringen	-	-	-
Afschrijvingen	81	4	85
Stand per 31 december	137	-	137
Cumulatieve aanschaffingswaarde	281	396	677
Cumulatieve afschrijvingen en overige waarde- verminderingen per 31 december	144	396	540
Stand per 31 december	137	-	137

Materiële vaste activa

(*1000)

Natuurterreinen

Verwervingen boekjaar:

Zandpolder 6 hectare	588
Overige aan- en verkoopkosten	5
	593

Financiering aankopen

Investeringssubsidie	486
Opbrengst uit eigen terreinen	-
Eigen bijdrage ten laste van bestemmingsfonds	107
	593
	-

Ultimo boekjaar heeft Landschap Noord-Holland 4.291 ha in eigendom (2016: 4.285 ha).

Toelichting op de balans

Gebouwen, machines en installaties en overige materiële vaste activa

(*1000)

	Gebouwen	Machines en Installaties	Overige materiële vaste activa	Totaal
	€	€	€	€
Stand per 1 januari:	816	388	39	1.243
	816	388	39	1.243
Aanschaffingen	808	241	55	1.104
Desinvesteringen	-	3	2	5
Afschrijvingen	79	125	26	230
Stand per 31 december	1.545	501	66	2.112
Cumulatieve aanschaffingswaarde	2.553	1.469	1.096	5.118
Cumulatieve afschrijvingen en overige waarde- verminderingen per 31 december	1.008	968	1.030	3.006
Stand per 31 december	1.545	501	66	2.112

De overige materiële vaste activa bestaan uit kantoorinventaris, hardware en vervoermiddelen.
Onder de machines en installaties vallen ook boten.

Financiële vaste activa

(*1000)

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Afgekochte landinrichtingsrente	51	57
	51	57

Afgekochte landinrichtingsrente

In 2000 en 2005 is een jaarlijks verschuldigde landinrichtingsrente (of ruilverkavelingsrente) afgekocht. Het hiermee gemoeide bedrag wordt in het jaar lineair afgeschreven. Eventueel te ontvangen subsidies worden in mindering op de boekwaarde gebracht.

Afgekochte landinrichtingsrente	393	
2006 ontvangen subsidie	196-	
		197
Cumulatieve afschrijvingen		140-
Stand per 1 januari		57
Afkopen / vermeerderingen		-
Afschrijvingen		6-
Stand per 31 december		51

Toelichting op de balans

Vorraden

De winkelvoorraad betreft artikelen ten behoeve van de directe verkoop in de webwinkel.
De activiteiten rond de webwinkel worden afgebouwd. Daarom toont de winkelvoorraad een afname.

Vorderingen en overlopende activa

(*1000)

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Beheersubsidie Rijk en Provincie	1.792	1.699
Debiteuren	946	880
Nalatenschappen	1.002	175
Aankoopsubsidie Provincie	477	-
Onderhanden projecten	-	139
Overige vorderingen en vooruitbetaalde posten	<u>734</u>	<u>477</u>
	<u>4.951</u>	<u>3.370</u>

Inbegrepen in het bedrag ad € 1.792 met betrekking tot de beheersubsidie Rijk en Provincie is in het kader van het subsidie-stelsel Natuur en Landschapsbeheer, onderdeel Natuurbeheer over 2017 een vordering opgenomen van € 1.640.

Onder de overige vorderingen en vooruitbetaalde posten heeft € 298 betrekking op de realisatie van de renovatie Genieloods Aagtendijk. Het bedrag is ontvangen in 2018.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn direct opeisbaar.

7.7 Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve

(*1000)

De continuïteitsreserve is opgenomen om de risico's op korte en middellange termijn af te dekken

Stand per 1 januari	3.085
Toevoeging via resultaatbestemming	8
Onttrekking via resultaatbestemming	80
Stand per 31 december	<u>3.013</u>

De norm voor de gewenste omvang van de continuïteitsreserve is gebaseerd op 10% van de gemiddelde begrote baten voor de komende vier jaren. Aankoopsubsidies voor natuurterreinen worden buiten de berekening gehouden.

Op basis van de CBF norm, 1,5 maal de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie bedraagt de maximale toegestane continuïteitsreserve € 11.856.

Bestemmingsreserve

(*1000)

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Bestemmingsreserve doelbesteding	802	20
Bestemmingsreserve beheer gebieden	1.579	1.561
Bestemmingsreserve in erfpacht uitgegeven vastgoed	<u>1.085</u>	<u>771</u>
	<u>3.466</u>	<u>2.352</u>

Bestemmingsreserve doelbesteding

De omvang van deze reserve wordt bepaald door de door het bestuur specifiek benoemde en door de Raad van Toezicht goedgekeurde maar nog niet geëffectueerde ontrekkingen passend binnen de doelstelling van de organisatie.

De bestemmingsreserve betreft geen verplichting.

Het verloop van deze post is als volgt:

(*1000)

	Stand per 1 januari	Toevoeging	Onttrekking	Stand per 31 december
Uitkijkpunt Fort Krommeniedijk	20	-	4	16
Het Guurtje Koster Fonds	-	750	-	750
Herinrichting Waterberging Twisk	-	16	-	16
Onderzoek en nestbescherming Tapuit in de - duinen	-	10	-	10
Projecten in het gebied Leyduin	-	10	-	10
	<u>20</u>	<u>786</u>	<u>4</u>	<u>802</u>

Bestemmingsreserve beheer gebieden

Voor het beheer van specifieke gebieden geldt een onderhoudsverplichting. Om aan deze verplichting te voldoen zijn beheergelden ontvangen.

Het verloop van deze post is als volgt:

(*1000)

	Stand per 1 januari	Toevoeging	Onttrekking	Stand per 31 december
Gebied Uithoorn	127	-	-	127
Gebied Oosterbos	164	-	-	164
Gebied Maantjesland	184	-	-	184
Gebied Heemstede	21	-	-	21
Gebied Legmeer	-	-	-	-
Gebied Groene Driehoek	66	-	-	66
Gebied Ilperveld	595	-	16	579
Gebied Nieuwland van Stam	25	-	-	25
Gebied Haarlemmerringvaart	70	-	-	70
Gebied Lange Bretten	138	128	124	142
Zeetoeegang IJmond (compensatiemaatregel)	171	-	-	171
Gebied Sint Aagtendijk	-	30	-	30
	1.561	158	140	1.579

Bestemmingsreserve in erfpacht uitgegeven vastgoed

Het verloop van deze post is als volgt:

(*1000)

	Stand per 1 januari	Toevoeging	Onttrekking	Stand per 31 december
Wildrijk	142	-	-	142
Tuinderswoning Leyduin	303	-	-	303
Vogelenzangseweg 41, Vogelenzang	326	-	-	326
Manpadslaan 8, te Vogelenzang	-	314	-	314
	771	314	-	1.085

Deze reservering is gevormd vanuit de ontvangen bedragen voor de opstallen op de in erfpacht uitgegeven grond. Deze reserve geeft de Stichting het vertrouwen haar recht van eerste koop zonder meer te kunnen uitoefenen bij vastgoed met hoge cultuur historische waarde.

Bestemmingsfonds (door derden bepaald)

(*1000)

Het bestemmingsfonds (door derden bepaald) wordt gevormd door giften die zijn ontvangen naar aanleiding van acties onder de beschermers met een specifiek doel en door een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

	Stand per 1 januari	Toevoeging	Onttrekking	Stand per 31 december
Plan Rietzanger nabij Heiloo	38	-	-	38
Aankoop en inrichting natuurterreinen	539	88	68	559
Grondfonds Zandpolder	43	1	44	-
Grondfonds Landje van Geijssel	26	2	-	28
Stinsenplanten	4	-	4	-
Strijkmolens	25	-	-	25
Help de weidevogels	38	-	38	-
Inventarisatie gierzwaluwen in NH	10	-	6	4
Vrienden van Leyduin	44	-	22	22
Razende Bol	17	-	-	17
Wandelvriend	2	-	2	-
Fonds Boerenlandvogels	-	4	-	4
Fonds Weidevogels	-	3	-	3
Plaggen Heitje van Katham	13	-	-	13
Lezersactie Fort aan de St. Aagtendijk	19	-	19	-
Lezersactie excursieboot Eilandspolder	-	62	6	56
Lezersactie red de watersnip	-	36	26	10
Lezersactie paddenscherm Leyduin	-	29	29	-
	<u>818</u>	<u>225</u>	<u>264</u>	<u>779</u>

Voorzieningen

(*1000)

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
Voorziening groot onderhoud gebouwen	200	292
Voorziening terreinbeheer	<u>394</u>	<u>254</u>
	<u>594</u>	<u>546</u>

Voorziening groot onderhoud gebouwen

(*1000)

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
Stand per 1 januari	316	313
Onttrekkingen boekjaar	<u>93-</u>	<u>70-</u>
	223	243
Dotatie voorziening onderhoud gebouwen	93	73
Voorziening groot onderhoud < 1 jaar	<u>116-</u>	<u>24-</u>
Stand per 31 december	<u>200</u>	<u>292</u>

Voorzieningen

Voorziening terreinbeheer

(*1000)

	2017	2016
Stand per 1 januari	254	67
Onttrekkingen boekjaar	49	14
	205	53
Dotatie voorziening terreinbeheer	189	201
Stand per 31 december	394	254

De voorziening terreinbeheer is opgenomen ten behoeve van de non-cyclische beheerkosten.

Schulden op de lange termijn

(*1000)

	31-12-2017	31-12-2016
Lang vreemd vermogen (*1)	562	-
Ruilverkavelingsrente	158	158
	720	158

- 1. Betreft langlopende lening. Aflossing en rente op basis van annuïteiten.

Lang vreemd vermogen

	Lineaire lening Groenfonds 851.869.020	Hypotheek Restauratie-fonds 819.700.020	Monumenten hypotheek Restauratie-fonds 819.700.030	Totaal
Stand per 1 januari	-	-	-	-
Toevoeging boekjaar	300	208	92	600
	300	208	92	600
Aflossing boekjaar	8	3	2	13
	292	205	90	587
Aflossingsverplichting < 1 jaar	15	6	4	25
Stand per 31 december	277	199	86	562
Percentage rente 2017	2,90%	1,50%	3,00%	

Lang vreemd vermogen is aangegaan ter financiering van de restauratie Juffershuis te Vogelenzang. Tevens is dit object verpand t.b.v. deze lening. De looptijd van de lening bij het Groenfonds is 10 jaar, van het Restauratiefonds 30 jaar.

Overige

Schulden op de korte termijn

(*1000)

	31-12-2017	31-12-2016
Crediteuren	723	1.091
Omzetbelasting	113	104
Pensioenpremies	112	48
Loonheffing en sociale verzekeringspremies	105	93
Onderhanden projecten	1.205	-
Vooruit ontvangen posten	197	764
Investeringsubsidies Rijk en Provincie	87	87
Vakantiegeld- en dagenreservering	348	397
Subsidie Landschapselementenregeling en soortenbescherming	185	379
Reorganisatiekosten	-	215
Voorziening groot onderhoud < 1 jaar	116	24
Aflossingsverplichting < 1 jaar	25	-
Overige kortlopende schulden	166	119
	<u>3.382</u>	<u>3.321</u>

Onderhanden projecten

In 2017 zijn de vooruit ontvangen subsidies en bijdragen hoger dan de gemaakte kosten (in 2016 waren de vooruitontvangen subsidies en bijdragen lager dan de gemaakte kosten).

Het saldo onderhanden projecten bestaat uit een debetsaldo van € 638 (2016: € 1.243) en een creditsaldo van € 1.627 (2016: € 958)

Binnen de onderhanden projecten heeft de verwerking plaatsgevonden van de kosten uit de fraude voor € 207

Het debetsaldo bestaat uit vooruitbetaalde kosten voor de projecten:

Herinrichting Fort Zuidwijkermeer (€ 219), Uitvoering PAS werkzaamheden (€ 47) en Omhoog met het Veen (€ 42).

Het restant van het debetsaldo bestaat uit meerdere projecten waarvoor kosten zijn vooruitbetaald. Het gaat hier om saldi lager dan € 40.

Het creditsaldo bestaat uit vooruit ontvangen bedragen voor onder andere de projecten:

Innovatie Programma Veen (€ 565), Kwelderherstel Balgzand (€ 109), Zandpolder fase 2: Beheer & Monitoring (€ 86),

Herstel Petgaten IJperveld (€ 85), Leybeek en graslanden (€ 69), Spaarnelanden (€ 53).

Vooruit ontvangen posten

Dit betreft voornamelijk vooruit ontvangen bijdragen van beschermers voor 2018 (€ 171). De verlaging ten opzichte van 2016 komt door de in 2016 opgenomen vooruitontvangen subsidie (€ 535). Dit bedrag is in 2017 in het resultaat opgenomen.

Overige kortlopende schulden

Binnen de overige kortlopende schulden heeft de verwerking plaatsgevonden van de kosten uit de fraude voor € 80, zijnde terug te betalen subsidies van reeds afgelosten projecten.

Overige

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Het totaal van niet in de balans opgenomen verplichtingen betreffende de huur en leasecontracten bedraagt € 223

Een bedrag van € 210 heeft betrekking op 2018.

De leaseovereenkomsten hebben betrekking op de kopieerapparaten en lopen door tot 2020.

De huurovereenkomsten hebben betrekking op de diverse locaties binnen de Stichting. Vanaf 2018 is er een tijdelijke kantoorruimte gehuurd in Heerhugowaard. Deze huurovereenkomst heeft een opzegtermijn van 12 maanden.

Het kantoor van het gebied Wadden & Duinen, genaamd de "Helderse Vallei" (onbepaalde tijd) heeft een opzegtermijn van 6 maanden. De kantoren van de Groenploeg zijn in 2017 samengevoegd. Het huurcontract voor de Groenploeg loopt tot juni 2023, met een opzegtermijn van 12 maanden.

De toegezegde projectsubsidies en de hieruit voortvloeiende verplichtingen zijn niet in de balans verwerkt.

In 2011 heeft de EC goedkeuring verleend aan een nieuwe subsidieregeling voor natuurbeschermingsorganisaties, van een door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) ingediende klacht oordeelde de Commissie, in een Besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de maatregel onterecht niet van te voren heeft aangemeld bij de Commissie, maar dat de steun (nu achteraf) alsnog is goedgekeurd. De klacht is daarmee ongegrond verklaard.

Op 19 februari 2016 is door de VGG beroep aangetekend tegen dit besluit van de Europese Commissie.

De Stichting heeft een verplichting inzake de landinrichtingsrente, voortgekomen vanuit ruilverkavelingen in het verleden.

Het totaal van deze verplichting is € 292 en heeft een looptijd van 24 jaar.

De Stichting is in 2017 voor twee projecten een investeringverplichting aangegaan. Dit betreft project Zuidwijkermeer € 375.000. en de aanschaf van kantoormeubelen ad. € 220.000.

De stichting heeft een bankgarantie afgegeven aan de Firma Kistemaker te Edam inzake een meerwerk geschil ad. € 206.000.

Deze bankgarantie is bij vonnis uitvoerbaar.

Niet in de balans opgenomen activa

Om een kavelruil in het kader van het project Ilperveld Intergraal mogelijk te maken heeft Landschap Noord-Holland in 2009 een boerderij in eigendom verkregen. De provincie Noord-Holland heeft de aanschaf 100% gefinancierd. De netto verkoop opbrengst komt geheel ten goede aan de Provincie Noord-Holland. Landschap Noord-Holland loopt geen risico, anders dan de reguliere risico's als brand- en stormschade. Deze risico's zijn afgedekt middels een opstalverzekering. De verzekerde waarde van de boerderij bedraagt € 625.

7.8 Toelichting op staat van baten en lasten

Baten

Baten van particulieren

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Bijdragen beschermers	856	900	857
Giften	251	135	185
Nalatenschappen	1.135	25	185
Inkomsten publieksactiviteiten	93	85	79
	<u>2.335</u>	<u>1.145</u>	<u>1.306</u>

Het aantal beschermers bedraagt ultimo boekjaar 32.996 (2016: 32.477)

De gemiddelde bijdrage in 2017 bedraagt € 25,90 per beschermer (2016: € 26,38)

De ontvangen giften zijn samengesteld uit de opbrengsten die zijn ontvangen naar aanleiding van acties onder de beschermers met een specifiek doel en overige giften.

Nalatenschappen

(*1000)

Koster	750
Borst	128
Rijbroek	61
Reiding	57
Kramer	35
Putter	29
Rijninks	25
Broecke, ten (Legaat)	20
Polder de Jong	10
Hingst	5
Spruijt	5
Hoogland	4
Saher von (Legaat)	3
Horst van der	2
Stelt-Strijbos	1
	<u>1135</u>

Baten van bedrijven

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Projectbijdragen van derden	651	-	171
Bijdragen vrienden LNH	59	60	61
	<u>710</u>	<u>60</u>	<u>232</u>

Baten van loterijorganisaties

Sinds 1997 deelt het samenwerkingsverband De 12Landschappen als beneficiënt in de opbrengsten uit de Nationale Postcode Loterij. De 12Landschappen verdeelt deze opbrengsten gelijkmatig over de twaalf provinciale landschappen. In het verslagjaar is door Stichting Landschap Noord-Holland € 937 ontvangen (2015: € 937). Ook Landschapsbeheer Nederland deelt als beneficiënt in de opbrengsten uit de Nationale Postcode Loterij. Landschapbeheer Nederland besteedt een deel van de gelden aan landelijke activiteiten. Stichting Landschap Noord-Holland ontving in het verslagjaar € 188 (2015: € 188).

Baten van subsidies van overheden

(*1000)

	<u>Werkelijk 2017</u>	<u>Begroot 2017</u>	<u>Werkelijk 2016</u>
Te begroten overheidssubsidies			
Exploitatiesubsidie Provincie Noord-Holland	767	1.093	1.020
Werkgelegenheidsmaatregelen / Jobcoachvergoedingen	22	20	23
Beheersubsidie/SNL	1.634	1.678	1.626
	<u>2.423</u>	<u>2.791</u>	<u>2.669</u>
Niet te begroten overheidssubsidies			
Subsidies van diverse overheden voor projecten (*1)	2.810	878	3.105
	<u>2.810</u>	<u>878</u>	<u>3.105</u>
	<u>5.233</u>	<u>3.669</u>	<u>5.774</u>

De omvang van projectsubsidies is hoger dan vorig jaar en tevens hoger dan begroot. Dit komt omdat er meer projecten zijn uitgevoerd dan geraamd.

Mutatie onderhanden projecten

	<u>1-1-2017</u>	<u>31-12-2017</u>	<u>Mutatie</u>
Overheidssubsidies			
<i>baten</i>			
Gefactueerd / ontvangen	3.429	4.409	980
<i>lasten</i>			
Materiaal	2.756	2.398	358-
uren	825	953	128
Totaal onderhanden projecten subsidie	<u>152-</u>	<u>1.058</u>	<u>1.210</u>
	<u>1-1-2017</u>	<u>31-12-2017</u>	<u>Mutatie</u>
Marktprojecten			
<i>baten</i>			
Gefactueerd / ontvangen	924	713	211-
<i>lasten</i>			
Materiaal	392	182	210-
uren	519	384	135-
Totaal onderhanden projecten markt	<u>13</u>	<u>147</u>	<u>134</u>
Totaal onderhanden projecten	<u>139-</u>	<u>1.205</u>	<u>1.344</u>

De post onderhanden projecten is opgenomen onder de toelichting op de balans onder schulden op korte termijn. De mutatie van de onderhanden projecten is toebedeeld in de staat van baten en lasten onder de subsidies van overheden.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Opdrachten voor derden	2.001	2.663	2.110
Inkomsten beheer eigen terreinen	525	494	424
	<u>2.526</u>	<u>3.157</u>	<u>2.534</u>

Overige baten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Overige baten	49	48	70
	<u>49</u>	<u>48</u>	<u>70</u>

Inkomsten beheer eigen terreinen

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Huren en pachten	507	494	420
Beheervergoedingen van derden	18	-	4
	<u>525</u>	<u>494</u>	<u>424</u>

Toelichting lastenverdeling

(*1000)

Lasten

	Doelstelling					Totaal 2017	Begroot 2017	Totaal 2016
	Duurzaam beheer	Onderzoek en advies	Maat- schappe- lijke ver- ankering	Eigen fondsen- werving	Beheer en Admini- stratie			
Aankopen en verwervingen	598	-	-	-	-	598	15	14
Uitbesteed werk	2.389	1.652	33-	2-	266	4.272	2.444	4.442
Publiciteit en communicatie	8	1	208	148	6	371	380	300
Personeelskosten	2.271	1.068	466	130	594	4.529	4.578	4.694
Huisvestingskosten	213	-	-	-	162	375	443	419
Kantoor- en algemene kosten	64	9	2	2	327	404	342	383
Afschrijving en rente	231	8	4	1	84	328	446	289
Machines en materiaalverbruik	237	6	-	-	6	249	243	232
Verzekeringen en belastingen	73	-	-	-	18	91	113	88
Voorziening gebouwen	92	-	-	-	-	92	93	73
	6.176	2.744	647	279	1.463	11.309	9.097	10.934
Gemiddeld aantal FTE's 2017	35,8	14,9	6,2	1,2	11,8	69,8		
Gemiddeld aantal FTE's 2016	37,8	14,6	6,6	1,2	12,7			72,9

De kosten van uitbesteed werk zijn hoger dan begroot in relatie met voorgaand jaar. Er is bij specifieke projecten meer gebruik gemaakt van externe bureaus. Hier was binnen de begroting onvoldoende rekening mee gehouden.

Voor eigen fondsenwerving bestaan de personeelskosten uit 0,3 FTE voor de fondsenwerfer en 0,9 FTE voor de marketeer.

Personeelskosten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Lonen en salarissen	2.981	3.376	3.067
Sociale lasten	542	510	516
Pensioenlasten	450	418	445
Overige personeelskosten	556	274	667
	4.529	4.578	4.695

Saldo financiële baten en lasten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Rentebaten	8	10	28
	<u>8</u>	<u>10</u>	<u>28</u>

Bijzondere baten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Wijziging erfpacht manspadlaan 8	314	-	-
Leidsevaartweg 53, Heemstede			
Vaarvergoeding	-	-	276
Vrijval voorziening reorganisatie Groenploeg	92	-	75
	<u>406</u>	<u>-</u>	<u>491</u>

Bijzondere lasten

(*1000)

	Werkelijk 2017	Begroot 2017	Werkelijk 2016
Verwerking resultaat fraude	80	-	-
	<u>80</u>	<u>-</u>	<u>-</u>

Bezoldiging directeur

(*1000)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de door Stichting Landschap Noord-Holland op vrijwillige basis toegepaste regelgeving: Het algemene WNT- maximum

Het bezoldigingsmaximum in 2017 voor de Stichting Landschap Noord-Holland is € 181. Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte. Het individuele WNT-maximum voor de leden van Raad van Toezicht bedraagt voor de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum, berekend naar rato van de duur van het dienstverband.

De Stichting Landschap Noord-Holland wordt geleid door één algemeen directeur. Deze is eindverantwoordelijk voor het beleid en de realisatie van de doelstellingen. De directeur ontving hiervoor een beloning conform cao. In het kader van de toepassing van de Aanpassingswet WNT worden de gegevens openbaar gemaakt van de volgende functionaris:

Naam	E. Briët
Functie	Directeur
Dienstverband	onbepaalde looptijd
	1 FTE
Gewezen topfunctionaris:	nee
Echte dienstbetrekking:	ja
periode:	1/1 - 31/12
Individueel WNT-maximum	<u>181</u>
Bezoldiging	
Beloning	97
Belastbare onkostenvergoedingen	14
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>19</u>
<i>Subtotaal</i>	130
 -/ onverschuldigd bedrag	 <u>-</u>
Totaal bezoldiging	<u><u>130</u></u>
Gegevens 2016	
Duur dienstverband 2017	<u>01/01 - 31/12</u>
Bezoldiging 2016	<u><u>123</u></u>

Bezoldiging Raad van Toezicht

(*1000)

Naam	R. Meerhof	E. Bouwmeester	L. Bromet	I. van Hooff	F. Koster
Functie	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Periode dienstverband	01/01 - 20/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Individueel WNT-maximum	27	18	18	18	18
Bezoldiging					
Beloning	-	-	-	-	-
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-	-
-/- onverschuldigd bedrag	-	-	-	-	-
Totaal bezoldiging	-	-	-	-	-
Gegevens 2016					
Duur dienstverband 2016	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 01/05
Bezoldiging 2016	-	-	-	-	-

De raad van Toezicht heeft haar activiteiten onbezoldigd verricht, zoals getoond in bovenstaand overzicht.
Er zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt aan bestuurder en toezichthouders.

Doelbestedingspercentage, kostenpercentage fondsenwerving en kostenpercentage beheer en administratie

	<u>Werkelijk 2017</u>	<u>Begroot 2017</u>	<u>Werkelijk 2016</u>
Bestedingen aan doelstellingen / totale baten (*1)	79,9%	80,4%	84,1%
Bestedingen aan doelstellingen / totale lasten	84,6%	80,3%	85,1%
Kosten eigen fondsenwerving / baten eigen fondsenwerving	11,9%	36,5%	18,2%
Kosten beheer en administratie / totale lasten	12,9%	13,5%	12,4%

7.9 Overige gegevens

Bestemming resultaat

De bestemming van het resultaat is conform het besluit van het bestuur en is goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

Heiloo, 19 september 2018

Bestuur:

Ernest Briët :

Raad van Toezicht:

Ineke van Hooff, voorzitter :

Eric Bouwmeester :

Jeroen Huisman :

Fedde Koster :

De Hooe Waerder
Registeraccountants

De Hooe Waerder Registeraccountants B.V.
Kennemerstraatweg 303a
Postbus 3013
1801 GA Alkmaar
Telefoon (072) 518 00 00
Telefax (072) 518 00 99
info@dehoogewaerder.nl
www.dehoogewaerder.nl
KvK 350 303840000

Stichting Landschap Noord-Holland
T.a.v. het bestuur en de leden van de Raad van Toezicht
Postbus 222
1850 AE HEILOO

Alkmaar : 27 september 2018
Referentie : RA/MLE/2017/82509/controleverkl jrk 2017
Onderwerp :

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de leden van de Raad van Toezicht van Stichting Landschap Noord-Holland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Landschap Noord-Holland te Heiloo gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Landschap Noord-Holland per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten over 2017;
3. kasstroomoverzicht; en
4. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Landschap Noord-Holland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Brengt de zaak verder

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- verslag van de Raad van Toezicht;
- directieverslag;
- activiteiten- en organisatieverslag;
- verantwoordingsverklaring.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van de Raad van Toezicht, directieverslag, activiteiten- en organisatieverslag, verantwoordingsverklaring en bezoldiging bestuurders en toezichthouders in overeenstemming met de genoemde vereisten regelgeving (oa. RJ 650) en voorwaarden.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

De Hoge Waerder Registeraccountants B.V.

was getekend

J.J. van Ginkel
Registeraccountant

8 Bijlagen

8.1 Samenstelling Raad van Toezicht en relevante nevenfuncties

Raad van Toezicht per 31 december 2017

Mevrouw Ineke van Hooff, voorzitter

De heer Eric Bouwmeester, lid

Mevrouw Laura Bromet, lid

De heer Fedde Koster, lid

De heer Jeroen Huisman, lid

Vertegenwoordiging en nevenfuncties Raad van Toezicht:

Ineke van Hooff

Raad van Bestuur Kwintes

Eric Bouwmeester

KPMG NV, director Brand Reputation en Marketing (tot 1-7-2018)

Lid Raad van Toezicht BoP innovation Centre Utrecht

Lid ledenraad vogelbescherming

Lid SIRE fellow fonds (tot eind 2017)

Laura Bromet

Wethouder gemeente Waterland

Secretaris en penningmeester Stichting Fractieondersteuning Tweede Kamerfractie GroenLinks

Bestuurslid Stichting de Witte Roos

Ondernemer voor de BTW i.v.m. eigen zonnepanelen

Inhoudelijk projectleider van de partij brede discussie over klimaat van GroenLinks

Lid algemeen bestuur van het Werkvoorzieningsschap Zaanstreek-Waterland

Plaatsvervangend lid algemeen bestuur van de GGD Zaanstreek-Waterland

Plaatsvervangend lid algemeen bestuur van Veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland

Fedde Koster

Bestuurslid JP Kuiper Fonds

Penningmeester Raad van Toezicht Eurosite

Penningmeester Raad van Toezicht De12landschappen

Penningmeester Raad van Toezicht Stichting Texels Museum

Bestuurslid Landschapsbeheer Nederland (LBN)

Lid beleggingscommissie Nationale Monumenten Organisatie

Penningmeester bestuur Landschapsbeheer Nederland

Penningmeester Raad van Toezicht Landschappen NL

Jeroen Huisman

Bestuurder van Bjust BV

Programma manager Gemeente Den Haag

Voorzitter Stichting Felix voor het goede doel

8.2 Nevenfuncties en vertegenwoordiging directeur Landschap Noord-Holland

Penningmeester bestuur Stichting Het Blauwe Hart
Lid directieoverleg Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk
Lid Directeuren- en Rentmeesters overleg LandschappenNL
Lid Directeurenberaad Landschapsbeheer Nederland
Lid Beheerraad Waddenzee
Lid directeurenoverleg Coalitie Wadden Natuurlijk
Lid Terreinbeheerders Overleg Noord-Holland (TBO)
Lid gebiedscommissie Laag Holland
Voorzitter Overleg Veiligheid Nauerna
Voorzitter bestuur Gezond Natuur Wandelen

8.3 Overzicht eigen terreinen in hectares

Natuurgebied		Oppervlakte eigen terreinen in ha
281	Balgzand	759,02
282	Balgzandpolder	9,16
283	Amstelmeer	48,35
284	Eendenkooi Oudesluis	32,35
285	Eendenkooi 't Zand	52,91
286	Weelpolder	50,21
288 + 520	Kolk van Dussen & Braakpolder	69,30
289	't Laeg	60,56
290	Opmeerder Wuiver	16,07
292	Benningbroek	13,57
293	Lage Hoek	53,90
294	Polder Westerveer	68,37
295	Strengweg	1,83
296	Leekerlanden	6,45
297	Kerkepolder	13,95
298	Oostermare	36,20
299	Suyderbraeck	0,95
300 + 301	Helderse Duinen & Noordduinen	489,40
302	Huisduinerpolder	3,91
303	Nollenland van Abbestede	38,25
304	Wildrijk	17,23
305	Bosjes van Verwey	0,84
306	Weitje van Pietje	0,13
307	Verbindingszone Zijpe	3,07
308	Waardkanaal	16,76
309	Alkmaardermeer	114,71
310	Het Die	129,17
311	Oosterveld	56,48
312	De Koekoek	0,43
313	Eendenkooi Van der Eng	17,84
314	Eilandspolder	369,27
315	Marquette	11,87
316	Krengbos	4,82
317	Zeerijdsdijkje	37,44
318	Weijenbus en Vroonmeer	110,87
319	Oosterbos	17,49
320	Ilperveld	630,22
321	Twiskerandgebied	30,84
322	Heitje van Katham	7,82
323	Rietlandje Katwoude	0,63
324	Sluisbraak	0,15
325	Weideveld	20,58
326	Eendenkooi Stokman	29,34
327	Middelpolder	69,72
328	Ronde Hoep	164,94

Natuurgebied		Oppervlakte eigen terreinen in ha
329	Leyduin	110,38
330	Naaldenveld	13,46
331	Overplaats	19,08
332	Bennebroekbos	9,13
333	Oosteinderpoel	32,16
334	De Liede	2,82
335	Batterij en Spaarnwouderveen	9,36
336	Fort Zuidwijckermeer	7,26
337	Fort St. Aagtendijk	8,87
338	Fort Veldhuis	8,96
339	Fort Krommeniedijk	6,62
340	Liniedijken	46,93
341	Lunetten	2,72
342	Natuurgebied Uithoorn	48,70
343	Zuiderveen	36,93
344	De Laaik	2,18
345	Buitenhuizerbraak	1,68
430	Mariëndal	53,26
465	Harderwijk	3,86
466	Eilandspolder-Oost	0,41
518	Berkmeer	17,98
519	Bedijkte Boezem	10,01
521	Lekermeer	2,32
522	Rustenburg	6,56
523	Duinen Wijk aan Zee	2,12
524	Duinen Bergen aan Zee	1,71
525	Kronenburg	1,29
526	Egmond-Binnen	4,89
527	Bosje van Broekens	0,23
528	Alverna	13,07
529	Poelpolder	0,33
530	De Nollen	18,21
551	Fischer's Weid	1,45
573	Kruiszwijn	34,33
588	Groene Driehoek Assum	8,83
591	Nieuwland van Stam	1,39
595	Veldje van Ien	0,38
601	De Skoot	4,42
602	De Enge Wormer	3,51
603	603 Waterberging Braakpolder Zuid	7,53
604	604 Waterberging Kolk van Dussen	12,86
605	605 Waterberging Hensbroek	12,53
606	606 Waterberging Zijpermolen	6,90
Eindtotaal		4.284,95

8.4 Verantwoording NPL Landschapsbeheer Nederland 2017

Verantwoording NPL Landschapsbeheer Nederland 2017

<i>projecten</i>	<i>begroot</i>	<i>gerealiseerd in 2017</i>
Landelijke uitvoering landschapsbeheer		
Landelijke uitvoering o.a. natuurwerkdag, symposium, kennismarkt (N-LB-17-90001)		53.858
Natuurwerkdag		
Natuurwerkdag (N-LB-17-36001)		10.674
Ondersteuning beheervrijwilligers		
Ondersteuning vrijwilligersgroepen (gereedschap, projecten en derg.) (N-LB-17-36004)		10.016
Ondersteuning weidevogelvrijwilligers		
Boerenlandvogeljaarboek (N-LB-17-36006)		17.265
Ondersteuning vrijwilligers in terreinen Landschap Noord-Holland		
Centrale vrijwilliger coördinatie opzetten (N-LB-17-36005.001)		21.638
Opleidingen voor vrijwilligers (N-LB-17-36005.002)		2.181
Projecten met vrijwilligers (N-LB-17-36005.003)		10.329
Ondersteuning duurzaam beheer team vrijwilligers (training, opleiding, beleid, voorbereiding) (F01.0140; H01.0400; J01.0400; K01.0400)		13.793
Monitoring Landschapselementen		
Monitoring van landschapselementen volgens landelijk systeem met vrijwilligers (N-LB-17-36007)		9.213
Maatschappelijke stages		
Begeleiding + kosten maatschappelijke stages (N-LB-17-36002)		6.260
Communicatie (bebording) cultuurhistorie		
Terreinbebording en infopanelen (N-LB-17-11001)		6.872
Landschapsbeherende projecten		
Voorbereiding projecten plasdras Akersloot en Amsterdam Wetlands (N-LB-17-32000)		5.385
Weidevogelbescherming		
Weidevogels Amstelland (N-LB-17-36003)		2.937
Zonnepomp plas-dras West Friesland (N-LB-17-36008)		2.886
Vogeluitkijktoren Fort bij Krommeniedijk (N-LB-17-34000)		14.193
	187.500	187.500

8.5 Begroting 2018

8.4 Begroting 2018

	Begroting 2018
BATEN	
(*1000)	
- Baten van particulieren	1.901
- Baten van bedrijven	60
- Baten van loterijorganisaties	1.125
- Baten van subsidies van overheden	2.769
	<u>5.855</u>
- Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten	3.041
- Overige baten	-
Som van de baten	<u>8.896</u>
LASTEN	
Besteed aan doelstellingen	
- Duurzaam beheer	5.436
- Onderzoek en advies	1.206
- Maatschappelijke verankering	470
	<u>7.112</u>
Wervingskosten	510
Kosten beheer en administratie	<u>1.284</u>
Som van de lasten	<u>8.906</u>
Saldo voor financiële baten en lasten	10-
Saldo financiële baten en lasten	10
	<u>10</u>
Resultaat uit reguliere bedrijfsvoering	-